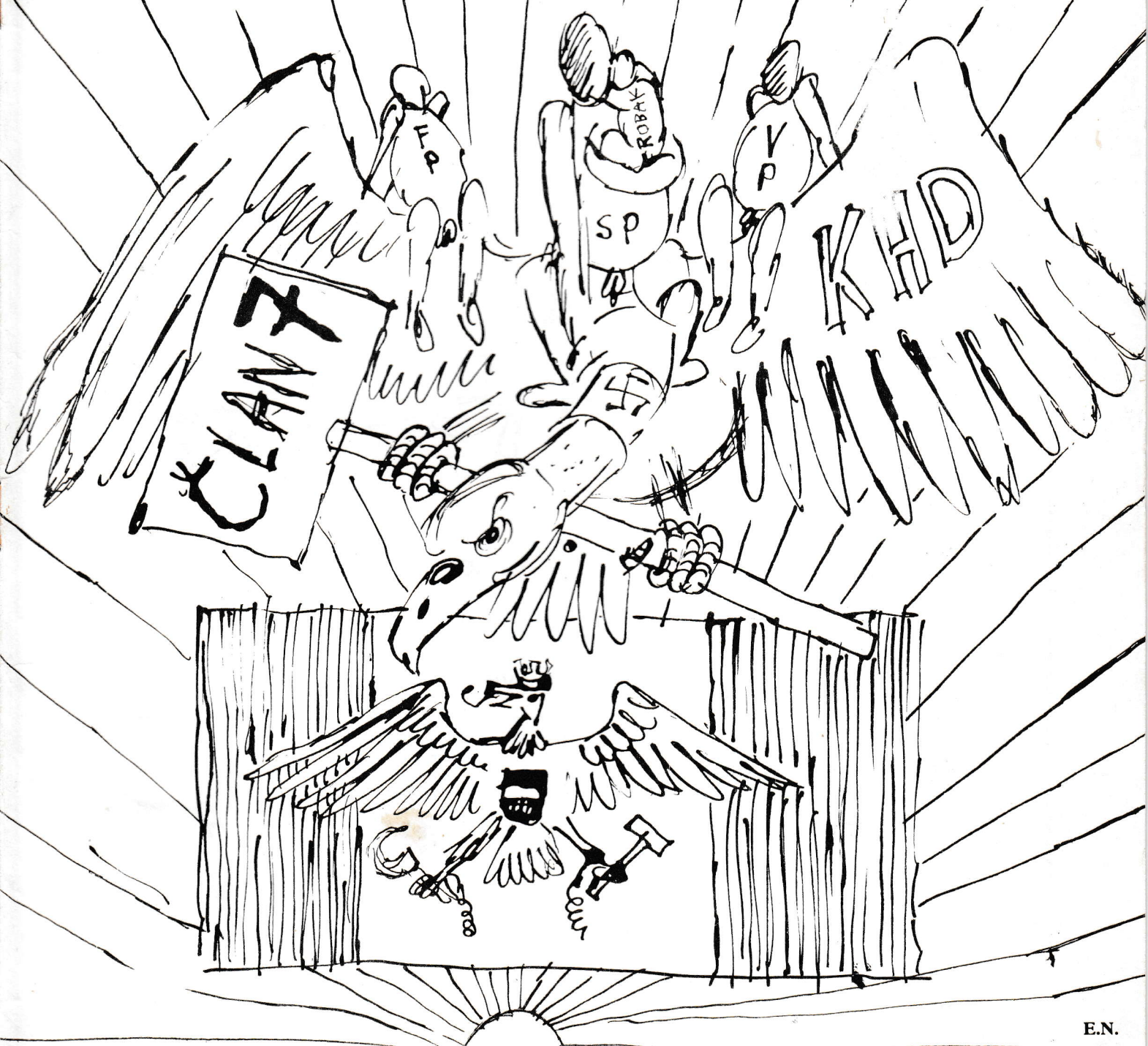


novi glas

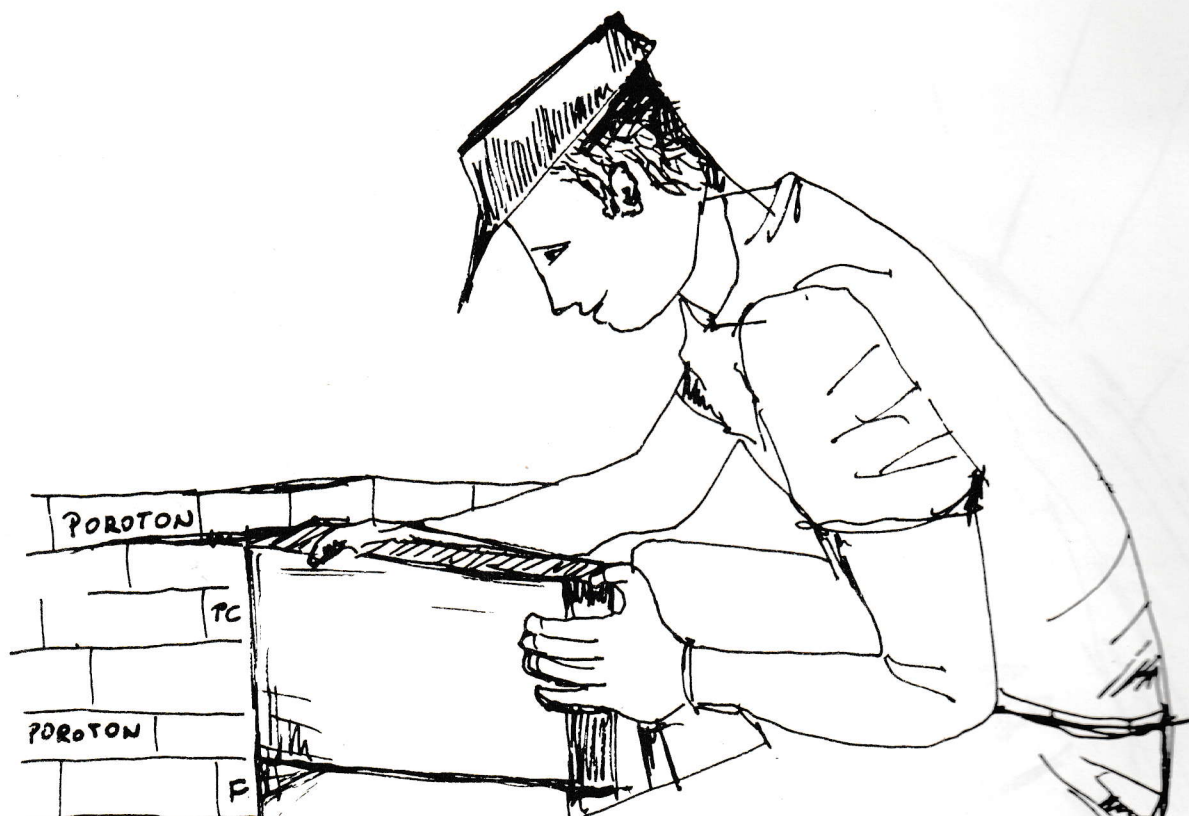
magacin hak-a

25 LJET



POROTON

CIGLA



POROTON pečena cigla s dodatkom stiropora
pomore štediti energiju i novac
garantira do 40% već topline

Ziegelwerke KARALL

walbersdorf LANGE ZEILE 119 Tel.: (02610) 277

neckenmarkt HAUPTSTRASSE 23 Tel.: (02626) 2234

novi glas

magacin hak-a

Sadržaj

POLITIKA

Pišu nam	4
Kreisky i Hrvati	5
HAK kod koruških Slovenaca	6
Što će biti poslije monopola	7
Ö-frei i manjine	7
Financiranje kulturne scene na selu	7
Na lepak	8
Asimilacija – u biti socijalni i ekonomski problem	8
Recenzija	9
Novinstvo i izdavačka djelatnost gradišćanskih Hrvata	10

KULTURA

Iliirski pokret i književnost	13
Nekoliko aspekta Jaspersove filozofije jezika/govora	14
Jaspers-biografija	18
Ča	18
Neké misli o takozvani „arhaizmi“ u našem jeziku	19
Alleluja Amerika	
Noćni vlak	
Hrvati	
Mir	19
Postoji književni jezik?	20
Kad slušam hrvatske emisije	
Blues razbijenih iluzijov	20
Nadrealizam	21
Na koncu	22
Muž	22
Zabiti	
Demokracija	
Heil – živio	
Brojidba	22
Otišao je	23
Indijanski rezervat	
Škola u Gradišću	23

Dragi štitelji,

točno po tri mjeseci držite opet jedan broj Novoga Glasa, a to ćete sada moć uvijek dočekati. U prošlom broju smo se malo intenzivnije bavili aspekti povezanosti sela i kulture.

U ovom broju Vas kanimo kritično informirati o razgovoru hrvatskih organizacija sa saveznim kancelarom, a kao glavnu temu izabrali smo jezik. Temu, ka je uvijek aktualna i o koj postoji mnogo mišljenj.

Pozivamo i Vas, da izrazite Vaše mišljenje u Novom Glasu, da suradjivate i tako date Vaš doprinos obogaćenju ovoga lista.

U ovom broju Novoga Glasa morete najti i uplatnicu. Pomislite na nju, kad idete na poštu ili u blagajnu. Sigurno dobro znate, kakove su financijske mogućnosti hrvatske štampe, a posebno Novoga Glasa.

Jur sada Vam se zahvaljujemo i velimo do videnja do 20. juna

Uredništvo
Novoga Glasa

Beč, 1980-03-21

IMPRESUM/IMPRESSUM

vlasnik, izdavač/eigentümer, herausgeber:
hrvatski akademski klub/kroatischer akademikerklub,
schwindgasse 14/10, 1040 wien/beč

nakladnik, tisak/verleger, druck:
facultas-verlag, berggasse 4, 1090 wien/beč

glavni urednik/chefredakteur:
herbert gassner

odgovorni urednik/verantwortlicher redakteur:
franjo perušić

redakcija i suradniki:

franjo bauer, jelka berlaković, jurica čenar, walter domanović,
ida jordanić, ignac karall, branko kornfeind, dorotea lipković,
kornelija mikula, andreas novosel, gerlinda pauer, štefan pavetić,
marija štefanić, melita šunić, peter tyran

grafika: erich novosel, štefan karazman

banka: raiffeisen-blagajna nikitsch/filež,
br.kont.: 2709

Pišu nam

Od zipke do groba obajden je čovik strahom, ča je moja majka htela reći „strah Božji“. Najveć se čovik straši i boji čovika, jer čovik je čoviku najveći neprijatelj. Cijelokupna prošlost svidoči ovu istinitu činjenicu. Najveć se čovik boji, kada je opkoljen i tako nima siguran hrbat. Pomislite na situaciju, kada ste u sredini trih četirih vam neprijateljsko raspoloženih ljudi.

U ovakovom položaju nahaja se u zemljopisnom pogledu zemlja i država Austrija. Ona je u sredini Europe opkoljena od mnogih narodov, ki su uz to ne istog rasnog i narodnog ishoda.

Kad je slap germanstva udrila na vode Atlantijskoga ocejana, je ona otplovila po najzad i se drži dana današnjega ovoga pravca. Germanstvo otponleg išće i najde prema istoku svoje raširenje. Prvi su bili Bajuvari po nalogu Sarlemanja. Dojahali su u pokrajine preko Lajte (Litave), ke su bile do dohoda Madjarov puste i vrlo malo naseljene. Prvašnje stanovnike rimskoga carstva zničili su Huni. Izpražnjeno mjesto su naseljivali Slavjani poljodjelci, ki su u miru udjelivali oranu zemlju. Slavjane su Obri (Avari) podjarmili i to tako da je mirmu poljodjelu jahač na konju svenek jači, jer ov se brže i laglje jati u skupine, nego razbačen poljodjelac u daleki zemljišni prostorija. Bajuvarce, ki su se bili u nikom broju nastanili u današnji krajina Austrije, su na neka desetljeća istisnuli Madjari. Posle poraza Ugrov na Lehovom polju započelo je zapravo cestovanje germanstva prema istoku Europe, ko je dostiglo Belgrad. Na sje-

veru Europe išlo je raširenje germanstva prema istoku u 13. stoljeću če do današnjega Kaliningrada i nešto preko, a na sjevernom rubu Karpatov če do Lvova i Černautija. Samo ruska država bila je u stanju zaustavit raširenje germanstva i to če do 1945. ljeta, kada je pak razdvojenjem Velenimške, jur onemogućeno daljnje postupanje germanstva prema istoku, barem polag današnje političke geografije Europe.

Oni Svabi, Bajuvari, Franki i neki Alemani, ki su se naselili, i to konačno, na današnjem tlu Austrije bili su okruženi najveć slavjanskimi narodima, ki su bili ne samo po broju pomanja slavjanska plemena, nego još i dolazak Madjarov u Europu, razdiljena na sjeverne i južne Slavene, i tako ne nek raštrkani poljodjelci, nego isto izbaveni svake mogućnosti se kupiti u veći broji i većoj sili protiv središnjim plemenam germanstva.

S Rudolfom Hapsburškim započela je borba za Sridnju Europu. Tri nacije su se borile šest sto ljet če do 1918. Ugri, Nimci, Čehi, Slovaki, Slovenci i Hrvati u sredini Europe, Poljaki, Ukrajinici i Bukovinci na sjevernom rubu (vjencu) Karpatov.

Bitka na Moravskom polju 1278 bila je prva. Pomoćum (W) Ladislava IV. Kumana pobit je Otokar Přemisl II. Ljeta 1526 po bitki kod Mohácsa, nastao je Hapsburgovac jur gospodar Zapadne Madjarske, Hrvatske, a ljeta 1620, bitka na Bijeloj Gori, potučena i potlačena je Bohemija = Česko-Moravska. Ljeta 1699, nastao je Leopold I. apsolutan vladar nad ovimi zemljami.

Majke svih ovih narodov, isto i Talijanov, radjale su svoje sine za austrijskoga Hapsburgera. Ovi narodi bila su i nacionalna djelatna sila, od svega početka, če do industrijalnoga razvijanja. Velegrade, grade, železnice, industrijalne zavode, kulturna i crikvena postrojenja išla su na teret i žalostan pot svih ovih narodov.

Poveliko plačkanje i bojni plijen, početo od 1683, omogućio je Austriji prehod iz škuroga kmetstva i feudalizma u manufakturu i razvitka kulture u barok. Najveću moć i silu postigla je Austrija pod Marijom Terezijom. Od Napoleonovih udarcev se Austrija nikada nije mogla dignuti na marijaterezijansku višinu svoje moći i sile. Bitka kod Solferino-a bila je zadnja bitka za nadvladanje Talijanske, 1859.

Sad se mora razumit, da se je u Austriji razvila u narodu čut hegemonije. Svakako se je u Austriji nimški govoreći podanik Hapsburgovca znao i čutio višjim, boljim, kulturnijim i naprednijim od svih potlačenih narodov. Austrija nij nastala u svojem biću multinacijonalna, nego hegemonističko nimška. Židovi sami su se okolo 1900 u Pragi držali za bolje ljude, nego su to bili Čehi, z Brnje Moravci. Budimpešti = Ofenpest i Zagrebi = Agram-u držali su se ti ljudi za bolje, ki su znali nimški, su bili iz nimško-austrijskoga porijekla, i su vjerno služili svoje hapsburgovske gospodare. U Zagrebu bila je cijela buržoazija ljeta 1936 uopće germanofila. Torta iz Beča, ne mari biti, Sacherova, bila je sladja i ukusnija od hrvatskoga presnaca. Buržuj je gori sluga, a doli je okrutan plačkač i gospodar, a time i jako velika kukavica.

Nemojte se vi mladi razočarat. Ne iskajte, jer nećete nikada najti u Austriji razumivanja za vaše manjinske cilje. Velim vam nikada. I to u tom smislu, da germansko-nimška Austrija nikada neće dati svojim manjinam u Drž. ugovoru zagwarantirana prava. Ako bi pak došlo do još jednoga poraza Austrije od zvana, ko se nezna, ča i kako će biti. Samo, ako bi se, recimo po smrti Josipa Broza Tita, Sovjetska Ruska zamišala opet u zbivanja u Sridnjoj Europi i bi si našla uzroke u nespunjenom Drž. ugovoru, i bi išla kroz Austriju. Onda je ča drugače.

Onda bi opet izgubili vaša demokratska prava. Na socijaldemokrate se ne kate zdržavat. To su političke kukavice. Pak računajte s kapitalističkom krizom i propadanjem kapitalizma.

Većeslav Gregorić
Klimpuh



Št. K.

Kreisky i Hrvati

7. februara 1980. su bili zastupnici hrvatskih organizacija pozvani na razgovor sa saveznim kancelarom. Dru Kreisky-u je vrlo dobro poznato, da smo mi Gradišćanski Hrvati zbog naše malobrojnosti, teritorijalne nekompaktnosti i zbog još mnogo drugih razlogov u teškom položaju, kao i sve druge narodne manjine u našoj zemlji. Poznato mu je, da peljamo – iako na žalost vrlo oslabljeni – borbu za naš opstanak, za očuvanje našega jezika i naše kulture. „Borba za opstanak“ – to gluši vrlo defenzivno, kao „biti il' ne biti“ – ali ako si pogledamo drastično opadanje broja Hrvatov u pojedini seli Gradišća, sve jaču denacionalizaciju osobito hrvatske mladine, onda jasno vidimo, da je ov izraz potpuno opravdan. „Borba za nacionalni opstanak“ – to je zaista borba protiv izumiranja Hrvatov u Gradišću, protiv zabljenja materinske riči za naše etničko samopotvrđivanje, ko je za nas osobito u današnjem vrjmenu tako važno i potrebno.

Sve ove činjenice su saveznomu kancelaru vrlo dobro poznate. I kod razgovora izrazio je opet svoju **apstraktnu, verbalnu** dobronamjernost prema nacionalnim manjinam u Austriji uopće.

Saveznoj vladi se nameće sveobuhvatna pomoć manjinam ne nek samo kao moralna obaveza, nego i kao pravna dužnost iz člana 7 Državnoga ugovora, ki do danas još uvijek nij ispunjen, na za manjine zadovoljavajući način. Član 7 ima za nas Gradišćanske Hrvate jedno **sudbonosno značenje** jer on nam garantira dvojezičnost u cijelom javnom životu i s tim povezano u velikoj mjeri i jezično-kulturnu autonomnost. Dokle se ov član 7 ne dosljedno u svi točka ispuni, su sve usmene manifestacije „dobronamjernosti“ za nas samo lipe riči bez ikakove koristi i vridnosti. Ča je nam zaista potrebno, to su **čini, to je respektiranje naših prav!** Od „lipih riči“ **pojedinih političarov nimamo uopće ništa** – ča mi hoćemo, to nisu maglena obećanja, nego to je bezuvjetno i dosljedno ispunjenje Državnoga ugovora.

Kako nij bilo drugačije za očekivati, nas je savezni kancelar vrlo brzo, jur na početku razgovora pitao, da li smo pri-

pravni ili ne, poslati naše zastupnike u tkz. „narodni savjet“, u koga je, čini nam se, strašno „zaljubljen“.

Na svoje u nametljivom, ultimativnom tonu izraženo pitanje, dobio je različne odgovore:

Predsjednik HKD-a dr. Müller je izjavio, da je njegova organizacija pripravna, poslati zastupnike u „narodni savjet“, **ali samo pod tim uvjetom**, da asimilatorska grupacija oko Robaka ne bude u njem zastupana.

Za razliku od te pozicije, HAK i pod tim uvjetom nij pripravan, delegirati članne svoga odbora u narodni savjet i to zbog slijedećih razlogov:

„Narodni savjeti“ su predviđeni u „zakonu o narodni grupa“ iz 1976. ljeta, ki je i vrimenski bio povezan s tkz. „brojdbom manjin“, ka se je – zahvaljujući i u velikoj mjeri angažmanu HAK-a – uspješno bojkotirala. „Zakon o narodni grupa“ nij konkretiziranje člana 7 Državnoga ugovora, nego on predstavlja njegovu **direktnu reviziju** i zbog toga nikad ne će peljati jednomu sveobuhvatnomu i zaista zadovoljavajućemu rješenju manjinske problematike u Austriji. Ov zakon zadrži neke protivustavne klauzule, ke ograničavaju prava manjin u odnosu na član 7. Poznati pravnik iz naše zemlje, ali i iz inozemstva, su ov zakon vrlo oštro kritizirali i pokazali na njegove očividne slabosti i na njegovu anti-manjinsku tendenciju. Organizacije koruskih Slovencev su izdale jednu posebnu knjigu, u koj se sve, ča je u ovom zakonu rdjavo i neprihvatljivo, na vrlo duhovit i dobro argumentiran način pokaže.

Sve ovo je ignoriralo peljačstvo HKD-a. Dalo je ovomu zapravo neprihvatljivomu, protivustavnomu zakonu svoj „sanctus“. Akceptiralo je s tim **direktnu reviziju** člana 7! Zbog toga nas od strane HAK-a i nij mnogo čudilo, da je HKD pripravno, delegirati svoje funkcionare u „narodni savjet“, ki nima nikakovu realnu moć, nikakov uticaj, ki je **pseudodemokratska, savjetodavna institucija** za saveznu vladu. Čini nam se, da je peljačstvo HKD-a i u ovom za našu manjinu važnom pitanju „dosljedno u nedosljednosti“!

O tom bi se moglo sigurno pisati

i govoriti nadugo i naširoko. HAK namjerava o ovoj problematiki održati poseban seminar s diskusijom za okruglim stolom u okviru svoga semestarskoga programa.

HAK želji suradnju sa svimi, ki podržavaju materinski jezik, narodnu svist i hrvatsku kulturnu tradiciju, to znači po sebi razumljivo i s HKD-om. Ali **pragmatizam** HKD-a, ča se tiče „narodnoga savjeta“ i „zakona o narodni grupa“, u HAK-u nima nikakovih šansov. Mi ga oštro osudjujemo! Ovde se **bitno** razlikujemo!

HAK nij vezan uz nikakovu partiju, on nij vezan ni uz crikvu, on je, ter će i nadalje biti jedno u svakom pogledu potpuno nezavisno društvo. Ča se od HKD-a ne dá reći s punim pravom. HAK ima jasnu poziciju: Za njega je isključivo član 7 Državnoga ugovora baza za uspješno rješenje manjinske problematike u našoj zemlji.

Od pragmatizma, konzervativizma i taktiranja ne držimo apsolutno ništa!

HAK želji uključiti sve naše mlade ljude širom Gradišća u **žilavu borbu za nacionalni opstanak**, bez razlike na partijskopolitičku pripadnost ili vjeru – to je za nas privatni posao svakoga pojedinca!

član 7 – naše pravo!

ne damo se kupit!

hg

Zadnja vist

Jezični tečaj HAK-a

održat će se

ovo ljeto

od

7. jula 1980.

do

24. jula 1980.

u Crikvenici

ili u Puli

Ako imate zanimanja

se javite

na adresi

HAK

Schwindgasse 14

1040 Wien/Beč

tel.: 0222/65 14 014

HAK kod koroških Slovenaca

Na poziv „Zveze slovenskih organizacij na Koroškem“ grupa od osam članova HAK-a boravila je 15.-17. II. 80 u trodnevnoj ekskurziji kod koroških Slovenaca.

Susret, već prošle jeseni dogovoren ali iz vremenskih razloga više puta odgođen, imao je cilj da intenzivira i produži ne samo ljudske, međusobne kontakte pripadnika manjina već i zadatak da prije svega članovima HAK-a omogući što bolji uvid i temeljitije upoznavanje uvjeta i prilika u kojima se nalaze koroški Slovenci.

Petak, 15. II., predstavnici „Zveze“ na čelu s tajnikom dipl. inž. Wieser-om dočekali su klupsku delegaciju u Pliберку/Bleiburg. Nakon razgledanja poslovnih prostorija njihove štedionice upriličen je susret HAK-ovaca i slovenske omladine Podjune (Jauntal) gdje su uspostavljeni već i prvi, bliži kontakti.

Subotu je pak služila isključivo ekskurziji i informaciji. HAK-ovci poiskali su tvornicu celuloze u Rebrci, hotel „Obir“ i štedionicu u Željenoj Kaplji i dječji vrtić u Šentprimožu.

Popodne stalo je u znaku razgovora između „Zveze“ i HAK-a. U njihovom domu u Celovcu delegaciju HAK-a primio je dr. Zwitter, predsjednik „Zveze“.

U toku razgovora posebno je bilo riječi o ekonomskim aspektima, djelatnostima „Zveze“ koje su ostavile najdublje utiske na članove HAK-a.

Aspekt, o kome se kod nas u Gradišću sigurno vodi premalo računa, a koji je omogućio slovenskim organizacijama u znatnoj mjeri određenu samostalnost i čvrstinu (jakost).

Kako daleko može voditi angažman naroda, ljudi jedne manjine dokazano nam je kad smo posjetili kulturni dom u Radišah, nedaleko od Celovca. Ovaj kulturni dom, uglavnom izgrađen slobodovoljnim radom stanovnika, pruža mogućnost za svakojake priredbe i je upravo ono što bi mi Gradišćanski Hrvati samo poželjiti mogli.

Prilikom večere delegaciju HAK-a pozdravio je u ime Narodnog sveta, druge velike organizacije koroških Slovenaca, Borut Sommeregger. I ovi su razgovori potvrdili obostrano mišljenje

kako su ovakvi susreti korisni za pripadnike obiju manjina i istaknuto je da ih treba što više forsirati i proširiti.

Posjetu slovenskim prijateljima izvršili smo polaganjem vijenca na spomeniku palim žrtvama drugog svjetskog rata i nacističkog režima.

U izjavi za štampu, koja je na kraju sastavljena od HAK-a i „Zveze“ ponovno je ukazano na zajednički stav u odbijanju zakona o narodnim grupama kao i o odbijanju ulaska u narodne savjete. I nadalje član 7 Državnog ugovora za obe organizacije predstavlja jedinu garanciju i čini polaznu točku za sve pokušaje rješavanja manjinske problematike u Austriji.

Osvjedočeni o koristi ovakvih susreta, dogovorili smo već i uzvratnu posjetu. Tako smo sada na potezu mi, HAK-ovci odnosno Gradišćanski Hrvati da bi se ovakva suradnja što više proširila i intenzivirala.

Št. P.

Fachbücher

Fachzeitschriften

Aus dem In- und Ausland

Medizin

Pharmazie

Naturwissenschaften

Rechtswissenschaften

am besten durch

Facultas Buchhandlung

1090 Wien, Berggasse 4

Telefon 34 61 98

Što će biti poslije monopola

Nitko danas ne sumnja u važnost slobodne štampe. Zamislite da netko predloži da bi se uveo monopol štampe! Da imamo samo jedne jedine novine za cijelu Austriju! To je apsolutno nemoguće. Zakon o štampi (Pressegesetz) garantira slobodu štampe, garantira veliki broj raznovrsnih novina. Predviđeno je zakonom da svatko može izdati novine tko to želi... i tko to može financirati. Startni kapital za dnevni list danas iznosi najmanje 60 milijuna šilinga! Faktički se time reducira sloboda štampe na slobodu malog broja izdavača. Ili možda Vi poznajete nekoga tko ima 60 milijuna?

Vrlo jeftini su elektronski mediji! Jedna grupa ljudi je u Grazu financirala malu radio stanicu „O-frei“ sa 10.000 šilinga. Program se čuo u okolici od 10 kilometara. Ali ta je stanica bila ile-

galna, jer ORF ima monopol za elektronsku informaciju. Razlog je tomu da je zakon o štampi stvoren 1922. godine, kad elektronskih medija još nije bilo.

Monopol će sigurno uskoro biti ukinut. Diskusija o tome se već dugo vodi. A što će biti poslije? Izdavači novina, naročito Hans Dichand (Kronzeitung) su vrlo zainteresirani za projekt velike privatne televizije. Predsjednik sindikata i jedan od najmoćnijih ljudi u Austriji, Anton Benya, se slaže – ako i ÖGB učestvuje u tom projektu. Oni dakle žele samo drugi oblik diktata.

Druge društvene snage u Austriji se boje takve budućnosti. Mladi ljudi, mnogi angažirani žurnalisti misle da su lokalne radio i TV stanice veliki doprinos za demokratizaciju društva. Treba malim grupama – pa i narodnim manjinama – dati mogućnost da se artikuliraju.

Lokalni medij je optimalno sredstvo za komunikaciju i informaciju! Treba omogućiti takve lokalne stanice gdje će ljudi s a m i stvarati svoj program, bez diktata odozgor. Zašto elektronska komunikacija ne može biti isto tako slobodna kao štampa?

Radikalno demokratske tendencije su već do sada dokazivale da se ne daju ušutkati od vlasti, građanske inicijative i uspjeh kampanje protiv atomske elektrane Zwentendorf su vidljivi rezultati. Mislim da se sada, u ranom stadiju diskusije, treba boriti za slobodu medija. Ne smije se čekati da Bacher, Dichand i Benya odluče kako će podijeliti „tržište“. Zato je sada vrijeme da se solidariziramo sa akcijom Ö-frei i da se borimo za slobodnu artikulaciju, za slobodne elektronske medije, za slobodu manjina.

M. Š.

Ö-frei i manjine

Kada smo prije devet mjeseci započeli našu diskusiju i naše planove gradskoj radio stanici radilo se uglavnom o akciji za Štajersku Jesen, „Umjetnost i javnost“. Tema nas je toliko provocirala da smo htjeli ilegalno emitirati kako bi upozorili na činjenicu, da elektronski mediji nisu javno pristupni.

Što se započelo kao ozbiljna ali ipak u nekoj mjeri igrom slijedjena ideja, polako se oblikovalo u dugim – i ponekad naporno suhoparnim – diskusijama sve više u dalekoročnu strategiju. Medjutim je već bilo prekasno za umjetničku akciju, i mi (učitelji, žurnalisti, djaci, studenti, ...) smo se odlučili da pokušamo instalirati ilegalnu stanicu izvan umjetničkog pojma koji bi nas štitio.

- motivi su bili i jesu slijedeći
- Strah da nam prijete karteli – nebi smjeli emitirati samo izdavači novina, elektro-koncerni, općine i zemlje – nego praktično svatko.
- nezadovoljstvo sa sadašnjim lokalnim i regionalnim vjestima u ORF-u, korzetu „objektivnosti“, koja mora biti bližnja i dosadna

- Želja, da vlastitom snagom sa skromnim sredstvima stvorimo alternativu jednu vrstu anti-javnosti.

- dokaz da je lokalni radio moguć, da se da financirati i da je interesantan i za najmanje grupe.

- isprobavanje novih struktura u mediju koji je većini ljudi nepoznat iz nutra.

- konačno iskustvo koje je za većinu od nas potpuno novo, iskustvo sa medijem radio i isprobavanje konkretne utopije.

Tehnika nam je dugo vremena donosila najveće probleme, dok nismo na koncu pronašli mali geniji koji nam je za ca. 15.000, – šilinga sagradio izvrsnu radio-stanicu od 20 Watta skupa s antenama.

Konstrukcija prije svega nije bila laka, zato što smo si preduzeli da nećemo smetati druge frekvencije i željeli da se radio čuje dobro i u orf-kvaliteti. (naročito zbog muzike).

Financiranje kulturne scene na selu

Budući da smo se u zadnjem broju „Novoga Glasa“ bavili problematikom „Kultura i selo“, mislili smo, da bi bilo potrebno malo bliže pogledati selske financijske proračune pod posebnim aspektom koliko se izdvoji za selske kulturne aktivnosti i potriboće.

Da bi dobili čim bolje informacije išli smo na zemaljsku vladu Gradišća kade smo pokušali dobiti uvid u selske proračune.

Kulturni referent zemaljske vlade, dr. MADER odgovorio je na našu molbu, da on nije u stanju dati nam točne podatke jer to ne spada u njegovu kompetenciju već je to stvar tkz. nadzorne ustanove za općine (Gemeindeaufsichtsbehörde).

Poslije toga tražili smo dozvolu kod ddr. Grohotolskoga ki nam je odgovorio da on sam to ne more odlučiti, nego da je zato potrebna zajednička odluka kolegija na čelu s direktorom zemaljske službe. To na dalje znači, da treba postaviti molbu za uvid na spomenutu ustanovu i da ćemo tek poslije dozvole imati uvid u te podatke. Ufamo se, da ćemo dobiti dozvolu – po zakonu tu dozvolu svakako moramo dobit – i da ćemo onda u slijedećem broju „Novoga Glasa“ bit u stanju dati točniji izvještaj. an

Na lepak

Kreisky odnosno austrijska vlada traži i pokušava da idu Gradišćanski Hrvati u „narodni savjet“.

Pitajmo se zač to on/ona čini i ča mi imamo od narodnoga savjeta?

Sve ono ča bi se znalo u oni narodni savjeti dostignuti stoji već črno-bijelo na nekoliki papiri, med njimi i u Državnom ugovoru. Nalog na Austriju je jasan. Jasniji nego nalog u Državnom ugovoru, ki Austriju zaduži, braniti svoju neutralnost sa svimi, njoj na raspolaganje stojećimi sredstvi, i polik koga je ona ustanovila odmah 1955. vojsku (Bundesheer). Na prisposdobi ovih dvih slučajev se vidi da su interesi vlade potpuno drugi nego su interesi ljudi, med njimi i nas Gradišćanskih Hrvatov. Jer isto tako kao se je „Bundesheer“ napravio mogla bi se bila instalirati i narodna armija. Ali ona bi upotriabila politiku jednakopravnosti. Da to nije tako i da se razlike med sloji stanovništva perpetuiraju, si vladajuć sloj (klasa) drži svoju vojsku. Plaća ju svakako narod. . . . Protiv oružanju naroda se ali argumentira, da narod nije zreo.

Vojska kako i policija ima ada političku funkciju u našoj „slobodnoj“ zemlji, da ju ispuni. I zato se je, premda ne postoji nikakov jasan nalog za nje osnovanje u Državnom ugovoru, napravila vojska, a član 7 se još uvijek zanemariava. . . . Ali jur zbog toga je vojska potrična, da na primjer obdrži postojeću uredbu, da se na primjer Gradišćanski Hrvati moraju zadovoljiti s tim ča do sada imaju – veliki broj pendlerov i iseljenikov, ni jedne gimnazije i nikakovo pravo pominati se na uredi po hrvatsku (oficijelno!). Da bi se zaista uzbunili Gradišćanski Hrvati moglo bi se viditi na čijoj strani je vojska. Kad se ali tako vruće ne ji kot se kuha, triba postojeća vlast i – u „kompliciranom modernom društvu... tako se kaže – tihe metode: komisije, narodne savjete. . . . Da se problemi odugovlaču, paraliziraju i smetaju dok se na neki drugi način ne riješu; kod nas Gradišćanskih Hrvatov: da se asimiliramo. (Zanimljivo je, da se na drugu

stran napravu uvjeti za asimiliranje bez komisijov, tako rečeno „usput“, da se oni proširuju i intenziviraju. Jur uz ignoriranje posebnoga problema Gradišćanskih Hrvatov.)

Vlada si ništa više ne želji nego odobrenje zakona o narodni grupa, i tako reviziju člana 7 Državnoga ugovora od jedne narodne grupe ka je u članu 7 napomenuta! Upravo sada, kad kani svečevati 25 ljet Državnoga ugovora i „slobodne“ Austrije. Upravo sada kani imati mir, da more svitu i velesilam zavaravati kako je ona pravična, kako je u njoj sve u redu, mirno, da je ona „otok blaženih“. Da more takove kulise napraviti potrični su joj i Gradišćanski Hrvati. Da joj „štajngu“ držu. Sve prepreke će izbacit, Robaka u penziju poslat, samo da se narodni savjet za Gradišćanske Hrvate napravi. Lojalnost prema takovoj politici Austrije znači nelojalan biti prema nje ustavu, prema demokračičnim principijam.

Preko ove zapreke, 25 ljet neispunjenja jedne važne točke Državnoga ugovora kani Kreisky, zbog svečanosti 25. obljetnice toga Državnoga ugovora pred njegovimi gosti, demostriirati da je „sve u redu“.

I svedjedno ča se stane: On će posjetit u aprilu Jugoslaviju. Unutar Austrije pokusit će zadusit, zašutit i paralizirat svaku akciju ka mu zna neugodna biti. Najmanje svoja tajna policija imati će mogućnosti prekovremenih ur načinjit.

A to sve zapravo protiv ustavu... Ali u ovom labilnom trenutku imamo mi mogućnost manjinskoj poliki smir dat. Da naše potriboće sami riješimo i da Austrijska vlada ima dužnost da nam pomore! A to za toliko već kad nam je najmanje (!) 25 ljet te pomoći ur dužna.

Danas u narodne savjete ići je Kreisky-u na lepak projt! Svaka od nas „korigirana“ (ili pošmirana?) tablica topografskog karaktera je već vridna nego svi ti gnjili kompromisi ki se moru u najboljem slučaju od savjetov dočekat.

kiseljak

Asimilacija u biti socijalni i ekonomski problem

Neki ljudi tvrdu da asimilacija nije socijalni problem da nima gospodarstvene, ekonomske uzroke. (Na žalost zastupaju još tu tezu i mjerodavni ljudi Hrvatskoga kulturnoga društva.) Gledajmo samo pojedine historične činjenice iz poslidnjih časov da dobenemo uvid u ekonomsku situaciju odnosno ekonomske a tako i političke, društvene na području ovih, kulturne i jezične situacije. Prva scena neka nam pokaže Gradišće po prvom svitskom boju.

Došlo je do emigracije iz Gradišća pretežno u Ameriku, samo zbog gospodarstvenih prilik. Nimcev isto tako kao i Hrvatov, samo da su Hrvati kao manjina u relaciji jače trpili i još uvijek trpu pod tim, nego Nimci. Osjetljivost za socijalna pitanja bila je u duploj mjeri ovde. Naprimjer su počinjanja jur postojala, kad su počeli u neki naši hrvatski (!) seli zadruga napravljati ka su bila peldodavna i za nimška sela. Na bazi takovih zadrugov bilo bi (i danas!) moguće produkte iz zadrugarstva dalje predjelat i drugim ljudem dat izvan seljakom djelo doma u tvornica. Samo tako bi bilo moguće, ljude u seli držat. Obdržat se gradišćansko-hrvatske kultura u prvom redu more samo u seli. Ali sela moraju omogućit materijelnu bazu. Nosioci kulture i jezika su ljudi, ki nisu duhovna bića, duhi. Ako kanimo imat da su ljudi kulturnelno i jezično aktivni ko se ne more samo na njev selski romanticizam apelirat a ništa ne za to djelat, da zna u selu svoju egzistenciju zgradit i da ima lazno svojim kulturnim ambicijam slijedit. Zato i vikend-hrvatstvo nije rješenje. Za kulturnelnu aktivnost se triba više vrimenta. Na čem bazira uspjeh Robaka mimo manjkanja vrimenta tih „pendlerov“?

Djelači ki se nisu iseliti i ki su nastali „samo“ pendleri došli su u kontakt sa socijalističkim gibanjem. Socijaldemokracija ali nikada nije bila u obzir zela problematiku manjin i nacionalne potriboće. „Od sebe“ je bilo ali ipak kod njih razumljivo da se je sve po nimšku obavilo.

U tuđini su bili naši djelači diskriminirani kao Hrvati a doma u seli su vidili konzervativne strukture i branilace starih prilika ke njim nisu omogućile človičji žiuit a još manje njim pomoć! Nacionalne solidarnosti nije bilo. Klasa djelačev protiv klase seljakov! Odluka djelačev za nimško namjesto hrvatskoga leži na ruki.

Nacionalsocijalizam je tomu svemu nadodao svoje.

Reakcija djelačev je razumljiva. Potribna ali nije bila. Krivicu postojećih društvenih prilik jeziku dat i riješenje njih u asimilaciji iskat je ista falinga kao protiv asimilaciji postupat samo na bazi jezika.

Najveć Gradišćanskih Hrvatov se je asimiliralo kad su se iselili. Drugi se asimiliraju kad su najdulgi čas u tajednu u nimškoj okolini, kade njeva dica niti najmanje mogućnosti nimaju da se hrvatski nauču kade se vridnost jezika samo ideelno vidi kade se eventualno kao hobi njeguje a nima niti najmanje

javne funkcije.

Tu javnu socijalnu funkciju zna jezik najbolje u seli dobit.

Stoprv danas je mladina pripravna u većoj mjeri zalagati se za Hrvatstvo, svoj identitet najti. Baza za to je do neke mjere saturiranje materijelnimi imanji, prihvaćenje pojma demokracije u iskrenom smislu te riči i uzbudjenje drugih nematerijelnih potriboć. Ako se ali svejedno ne osigura materijelna baza, dobiti će ona opet prioritet borbe za materijelnu egzistenciju.

Ako asimilacija uopće ništa nima skupnoga materijelnim i socijalnim pitanjem, zač se onda u Gradišću vodi takva politika da je iseljivanje iz hrvatskih sel za mnogo viša nego iz nimški sel?

Kismet?

Zaistinu ne! To je prava asimilacija. A ki to ne upozna i tu politiku bilo kako odobri – još i kroz zamućanje – napravlja isto politiku asimilacije bar kakovu pratež si on ubliče.

„Notorični asimilanti“ za svoju zaslugu držu, da se brinu za socijalna pitanja i tako okupiraju (ili mislu da moru okupirat) to pitanje za svoje, da moru za toliko bolje ljude u germanizaciju peljat. (Politika je u principu nacionalsocijalističkoj spodobna. Sigurno i zbog toga kad se i kod njih more još starih nepoboljšjivit nacijov najt, ki imadu sada ključne pozicije u ruka.) Usudjujem se reći da su njim socijalna pitanja zapravo šeckojedna. Narodna stranka si još i takovoga plašta ne more obisit. Ona ostavi paraliziranje hrvatskoga gibanja infiltraciji naprik.

Nam mora jasno bit da je gibanje za manjinsko pravo jedna potpuno demokratska briga ka ide i nimškim sugradjanom sputa. Ki demokraciju od njih ozbiljno zamu vidu da se s asimilacijom i njim prava zamu. Prava na primjer, kada hoće, „Hrvat“ nastat (Bekennnisprinzip). A kako će to on na se zet ako ima onda socijalne i gospodarstvene poteškoće?

Franjo Bauer

Recenzija

ZEUGENAUSSAGE VON FELIX HÖFER VOR DEM BEZIRKSGERICHT SCHLADMING IN DER STRAFSACHE GEGEN DR. HEINRICH KUNNERT, 12. 10. 1947.

Auf seine (dr. Kunnert, op.-a.) umfangreiche an das Wehrkreiskommando gerichteten Eingabe, in der er mit besonderem Nachdruck darauf hingewiesen hatte, daß von der Aussiedlung (gradišćanskih Hrvatov, op.-a.) hauptsächlich deutsches Blut betroffen werden würde, erhielt er eine Erwiderung, deren wichtigsten Satz ich heute noch in Erinnerung habe. Er lautete: „Nicht nur die burgenländischen Kroaten, sondern die Burgenländer überhaupt sind eine Belastung für das Großdeutsche Reich.“

Za pročitat je citat u knjiga „Widerstand und Verfolgung im Burgenland 1934 – 1945, eine Dokumentation. Herausgeber: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes, Österreichischer Bundesverlag & Jugend und Volk Verlagsges.m.b.H., Wien 1979“ na strani 357.

Svakomu Gradišćancu i svakoj Gradišćanki ove knjige u ruke! Iako si je samo prelista: Svaki pojedini navodjen dokumenat je hrana protiv fašizmu, ke vrsti bi on i bio i kakovu masku on nosi.

Svakoga štitelja knjiga mora osjetljivoga načinjit protiv svake vrsti potlačenja, solidarnost za slabe zbudit najviše zbog osjećanja svoje vlašće slaboće zapravo u vlašćem interesu. Svakoga štitelja mora knjiga „politizirat“ u smislu da si načinja misli ča su uzroki fašizma i kako njim područje, osobito materijelno (!), zet. Nije dosta biti „pacifist“ u riča ili „liberalan“. Potribno je da se svaki najmanje u diskusija u svojoj blizini zalaže za slabije, na primjer za manjine, za potlačene narode, da se suprotstavi nepravčnostima bile bi one tako suptilne kako nam se danas opet u naši krajina kažu i ke dosta puti mi gradišćanski Hrvati sami, opet ili još uvijek, moramo podnositi.

Konzekventno se moramo suprotstaviti i latentnomu fašizmu ki je sistemski imanentan čija podloga je hirarhija, ka je najveća barijera pravoj demokraciji društva. Potpuna, istinita i iskrena demokracizacija je jedna mogućnost fašizmu bazu zet. Nacizam je pokazao kako hirarhija u svojoj zadnoj konzekvenciji izgleda. Djelovanja fašističkih hirarhijov u Austriji na polju Gradišća se u opomenutoj knjigi zrcalu u protivljenju Gradišćancev. Jedinu falingu je imao otpor: bio je premali i preslab. Ako se iz toga nešto naučimo, onda je to da se složimo svimi snagami u Austriji ki su iskreno pripravni i dobre volje svakomu fašizmu (Gewaltherrschaft!) se protiviti za čas! Prerano nikada nije tomu i preveć nas nezna bit. Sadržaj knjige „Widerstand und Verfolgung im

Burgenland 1934 – 1945“ je zadiljen u A i B dio.

A-dio dokumentira „ilegalno“ gibanje djelačev od 1934. do 1938. lj. podako pripadaju socijalisti, komunisti i slobodni sindikati (Freie Gewerkschaften).

B-dio obradjava vrime od 1938. do 1945. ljeta. Razdiljen je u otpor i progon konzervativcev, katoličanske crkve, lutorov, djelačkih organizacijov, nadstranačkih otpornih grupov, Ciganov, Zidovov, Hrvatov, stranih djelačev, bojnih zarobljenikov i neorganiziranih pojedincev. U oko spada da otpor gradišćanskih Hrvatov nije bio najjači u okviru djelatnosti Hrvatskoga Kulturnoga Društva, ko se je na početku zapravo previjalo, nego u krugi djelačkih organizacijov, revolucionarnih socijalistov, komunistov i pojedincev. Med osmimi otpornih omladinskih grupov od djelačnih gibanj su četire (polovica!) bile iz hrvatski sel. Kao hrvatski djelači su čutili dupli pritisak! Nije to ada slučaj.

Po pokazivanju metodov nacionalsocijalističkoga terora u Gradišću navodjeni su političko uhapšeni izmedju 1934. i 1945. ljeta.

Ganjka mi je zač Madjari nisu predstavljani, namjesto lutorov ki se vidu u otporu najviše samo onda, kad su Ugri. Knjiga se more (odnosno mora!) naručit kod: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes, Wipplingerstraße 8, A-1010 Wien.

F. B.

Novinstvo i izdavačka djelatnost gradišćanskih Hrvata

kojemu također pripada određeno mjesto u području javne djelatnosti, odnosno društvenog života.

Gledamo li na hrvatsku manjinu kao na dio stanovništva Austrije (zajedno s koruškim Slovencima i gradišćanskim Madjarima Hrvati u Austriji čine danas svega 1 % stanovništva), onda joj nedostaju sredstva masovnog informiranja. Kad se govori o Hrvatima kao pripadnicima jedne manjine koja živi u Austriji, i njihovom novinstvu danas, onda svi oni, koji se barem fragmentarno bave proučavanjem bilo koje oblasti iz cjelokupne teme „gradišćanski Hrvati“, pod tim pojmom razumijevaju tjednik, što ga gradišćanski Hrvati izdaju pod nazivom „Hrvatske novine“. Doista, izuzev „Crikvenog glasnika Gradišća“, sinonimom pojma novinstva hrvatske manjine u Austriji danas, smatraju se spomenute novine. Trenutno su,



Št. K.

Premda „Hrvatske novine“ imaju danas marginalnu ulogu u sveukupnom utjecaju austrijskog novinstva, pa i onog koje izlazi u pokrajini Gradišće, ipak, njihova uloga nipošto ne bi smjela biti marginalna, ima li se na umu činjenica, da su one **jedine** masovni medij namijenjen gradišćanskim Hrvatima. Kao manjinske novine, „Hrvatke novine“ imaju znatno širu i odgovorniju ulogu

Prilaz

Novinstvo, kao sredstvo masovnog informiranja, spada u rijetka tehnička dostignuća, koja – zbog promjena, izazvanih u društvenom ponašanju – imaju veliko sociologijsko značenje. Utjecaj novinstva dolazi do izražaja ponajviše u području informiranja, politike i kulture, pa je suvremeno društvo nezamislivo bez njegova utjecaja.

U ovom je tekstu riječ o značajkama novinstva hrvatske manjine u Austriji,

Hrvati u Beču idu u
hrv. kavanu u Beču

cafe **GLORIA**

VI. JOSEF ART



WIEN 6. otto BAUERg. 26

tel. 57 42 04

od tzv. „velikih“ novina; njihova je zadaća u povezivanju i informiranju, u brizi za kulturu i opstanak gradišćanskih Hrvata. One su dokument svih zbivanja na društvenom polju, iz svakog pojedinih broja zrcali se dnevna borba za opstanak i sve ono, što se smatra bitnim u životu jedne narodne manjine. Štoviše, stav „Hrvatskih novina“ prema svim bitnim pitanjima koja se tiču Hrvata, gleda se u austrijskoj javnosti kao stav cijele hrvatske manjine.

Uzroci rastuće ili opadajuće moći i efikasnosti novina ne nalaze se u njihovoj tehnologiji i vanjskom izgledu, već u značenju i ulozi u određenom društvu. Cilj je ovoga rada da pokuša ukazati na današnje stanje društvene i kulturne funkcije novinstva gradišćanskih Hrvata. Pri tom valja ukazati i na činjenicu da u radu nije bilo moguće u potpunosti dati odgovor na pitanje kakva je društvena i kulturna funkcija novinstva u gradišćanskih Hrvata, odnosno, u kojoj je mjeri manjinsko novinstvo korišteno kao društveni, politički ili kulturni medij. Ne postoje, naime, podaci koji bi pripomogli u donošenju pravog odgovora na slijedeća, važna pitanja: kolika je proširenost hrvatskog tiska? Koliki je stupanj utjecaja njemačkih novina na pripadnike hrvatske manjine? Koliki je stupanj potražnje za hrvatskim tiskom? Kakva je socijalna struktura čitalaštva? Kakav je kontakt čitalaštva s „Hrvatskim novinama“, i sl. Budući da je takvo istraživanje bilo nemoguće sprovesti s ovoga mjesta, ograničila sam se uglavnom na analizu sadržaja hrvatskoga tiska i znanstvenu literaturu koja tretira ovu problematiku i novije razdoblje povijesti gradišćanskih Hrvata.

Novinstvo gradišćanskih Hrvata do drugog svjetskog rata

Novinstvo gradišćanskih Hrvata počiva na gotovo sedamdesetljetnoj tradiciji. Razdoblje novinske djelatnosti do drugog svjetskog rata, može se gledano kronološki, podijeliti na dva dijela:

1. razdoblje 1910 – 1921;
2. razdoblje 1922 – 1942.

Temelji hrvatskom novinstvu položeni su 1910. godine, kad je otpočeto izdavanje „Naših novina.“ Njihova pojava predstavlja prekretnicu u kontinuitetu povijesnog konstituiranja, razvoju književnosti, jezika, i napokon, nacionalne samobitnosti.

Preporodni pokret, započet u gradišćanskih Hrvata još u drugoj polovini XIX st. razvijao bi se vjerojatno znatno sporije da 1910. nisu bile pokrenute „Naše novine“, u podnaslovu

društvenih znanosti. Kako su informacije tražile širu podlogu istraživanja, proširio se i broj suradnika, tako da je od relativno uskog kruga, koji su u početku sačinjavali „ureditelj i njegovi pomagači“, nastao širok broj suradnika, napose iz redova hrvatskih seljaka.

Angažirani karakter „Naših novina“ ogledao se u stalnom praćenju vitalnih pitanja hrvatske manjine, a odnosila su se najčešće na problem manjinskog školstva, upotrebe hrvatskog jezika u javnoj upravi, sudstvu,



»društveni, gospodarski i zabavni list«. U središtu intelektualnog kruga koji ih je pokrenuo, stajala su dva svećenika: Martin Meršić i Mate Meršić-Miloradić. Program novina bio je formuliran Miloradićevom budnicom:

O Hrvati, narod mali,
Stanmo gori, dost smo spali!
Prestat mora dugi san, –
Zora puca, bit će dan!

Zbog rigorozne cenzure, „Naše novine“ nisu, doduše, mogle u potpunosti imati obilježje političkog lista (prenosile su političke članke i vijesti iz cenzuriranih mađarskih novina), ali je njihova prava angažiranost izvirala iz Miloradićevih književnih priloga, u kojima je on širio ideje nacionalnog osvješćivanja. Kao vrstan poznavalac hrvatskog jezika, bio im je i urednikom.

U slijedećoj etapi izlaženja „Naše novine“ proširuju svoj program. Unjima je bilo sve više napisa u kojima se upućivao zahtjev ugarskoj vladi za političko priznavanje hrvatske manjine na tuđem etničkom teritoriju. Članci su sadržavali raznovrsne teme iz politike, ekonomije, kulture i ostalih, najrazličitijih grana

crkvi, itd. Medjutim, valja naglasiti da u spomenutoj borbi i nastojanjima, gradišćanski Hrvati nisu ni tada (a ni poslije) nailazili na razumijevanje i želju da im se pomogne od strane političkih stranaka.

U nerazvijenoj društvenoj sredini, u kakvoj su izlazile „Naše novine“, nije ni bilo mjesta radikalnijim shvaćanjima osim odlučnog otpora mađjarizaciji i djelovanju na okupljanju Hrvata i budjenju nacionalne svijesti. Te dvije, najvažnije zadaće, „Naše novine“ dostojno su ispunile u razdoblju svoga izlaženja 1910 – 1921. Osim ovih ciljeva, u okviru datih mogućnosti, zacrtale su smjer i program kojim će početi njihovo novinstvo u Austriji.

Društveno-političke promjene nakon pripojenja pokrajine Gradišća Austriji, rezultirale su situacijom u kojoj se među pripadnicima hrvatske manjine javila nesigurnost i političko nejedinstvo. Prekinut kontinuitet izlaženja novina na hrvatskom jeziku teško je pogodio Hrvate u novim austrijskim političkim prilikama. U novoj sredini oni nisu imali komunikacijskog sredstva koje bi ih moglo okupiti. Ipak, elementi

novog političkog razvoja koji su nastali u Austriji, nakon 1921, dali su podstreka grupi stare i nove generacije intelektualaca za djelovanje na ponovnom okupljanju Hrvata. Najuspješniju ulogu u tom odgovornom zadatku, mogle su, dakako, izvršiti novine na hrvatskom jeziku.

Martin je Meršić učinio prvi pokušaj na političkom okupljanju Hrvata pokretanjem „**Kršćanskih Hrvatskih novina**“ u Beču, u proljeće 1922. godine. Pravu pozadinu namjere izdavanja ovog lista, izrazio je njihov urednik, Ignac Horvat, riječima: „U pobožnom vrjmenu bila je socijaldemokratska stranka osobito jaka i ona je igrala u novom austrijskom političkom zastupstvu prve gusle, a kako je Meršiću i hrvatskoj inteligenciji bila austrijska kršćanska partija bliža, odlučio je da će oko ove stranke sakupiti svoje Hrvate. No već nego austrijska politika gonila je njega briga za hrvatski narod ove zemlje. Naš narod i njegovi školovani ljudi stali su u novoj državi politički desorijentirani, neupućeni . . .“

Uz pomoć novinara „Reichsposta“, lista iste stranačke orijentacije, „Kršćanske Hrvatske novine“ tiskale su se u Beču, u Heroldovoj nakla i tiskari. Poraz Kršćanskosocijalne stranke u izborima 1923, bio je, čini se, jedan od uzroka prestanka ovoga lista već nakon četvrtog broja. „Kršćanske Hrvatske novine“ imaju značenje prvih stranačkih novina gradišćanskih Hrvata.

Potkraj 1922. pokrenute su u Beču „**Hrvatske novine**“, u podnaslovu »Glasnik Gradišćanskih Hrvatov«. Urednik im je bio Mate Feržin, a užu redakciju sačinjavali su još Rudolf Klaudus i Lovre Karall. Program „Hrvatskih novina“ bio je formuliran četirima točkama: 1. novine će imati nadstranačku orijentaciju, 2. buditi će i jačati hrvatsku svijest, 3. informirati će Hrvate o najvažnijim zbivanjima u Gradišću, Austriji i svijetu, 4. podsticati će gospodarski razvoj. Međutim, već početkom 1923, uoči parlamentarnih izbora u Gradišću, „Hrvatske novine“ proširuju svoj program donošenjem programatskog članka u kojemu je istaknuta namjera osnivanja Samostalne Hrvatske stranke, preko koje bi se hrvatskoj manjini osigurao politički nastup u Zemaljskoj vladi Gradišća. Premda Samostalna Hrvatska stranka nije doživjela uspjeh na izborima, ipak samo njezino utemeljenje pokazuje koliki je bio utjecaj „Hrvatskih novina“. Ovaj politički pothvat same su novine označile kao „pohvat maloga Davida protiv nadmoćnoga Golijata austrijskih

političkih stranak“.

Polazeći od činjenice da je kulturno pitanje gradišćanskih Hrvata, pitanje nacionalnog opstanka, „Hrvatske novine“ posvećivale su ovom pitanju najveću pažnju. Ono se odnosilo u prvom redu na školstvo i upotrebu hrvatskog jezika. Međutim, na stranicama „Hrvatskih novina“ tretirana su i pitanja gospodarskog i privrednog razvoja i upravo su ona u mnogome pridonijela razvoju Gradišća kao pokrajine. Zbog toga možemo reći da su „Hrvatske novine“ prerasle okvir manjinskih novina.

Zadaću „Hrvatskih novina“ najbolje je izrazio Ignac Horvat slijedećim tekstom: „Cilj Hrvatskih novina jepolag njeve moći i mogućnosti – podučavat, razsvišečevat naše ljudstvo va politici, va gospodarstvi i va svih krajih svitske znanosti i praktičnoga žitka (. . .) Ovo je naš bliži, žurnalistički cilj. Ar imamo pred sobom i drugu zadaću (. . .) Sad neg ponavljamo naše misli kad sprogovorimo da se borimo u novinah i da se hoćemo borit za vsa prava, ka pripadaju nam Hrvatov kot narodnoj manjini Gradišća u školah, uređih i javnom žitku, da oslobodimo ovako naše Hrvate od te čuti, kotno kad bi bili oni neg građani drugoga razreda, nego da znaju da su oni ovde doma, isto tako kot i drugi narodi ove zemlje . . .“

„Hrvatske novine“ prestale su izlaziti 1942. godine.

Godine 1923. Socijaldemokratska stranka Austrije pokrenula je novine „**Naš glas**“. U podnaslovu su se zvale »Politična list hrvatskog poljodolca i tobrača«. Kao službenom organu Socijaldemokratske stranke, program „Našeg glasa“ bio je omeđen ciljevima

stranke. Od prvog broja list je bio u sukobu s onim dijelom hrvatske inteligencije, koji je svoj kulturno-politički program prezentirao u „Hrvatskim novinama“ i netom utemeljenoj Samostalnoj Hrvatskoj stranci. S obzirom na ulogu katoličkog klera u preporodnom pokretu, u osvješćivanju masa, i uopće u javnoj djelatnosti, „Našem glasu“ smetao je taj dio inteligencije, jer je, navodno, stajao u službi Kršćanskosocijalne stranke. Međutim, „Naš glas“ nije mogao biti u službi Hrvata kao narodne manjine u tolikoj mjeri, koliko su to objektivno mogle biti nadstranačke „Hrvatske novine“. Ovaj je list utjecao na Hrvate poglavito s klasnosocijalnih pozicija, u čemu mu se ne može odreći pozitivnost, ali pitanja opstanka hrvatske manjine (školstvo i jezik), nisu nailazila na zasluženu pažnju „Našeg glasa“. Štoviše, ovim se pitanjima osporavalo bilo kakvo značenje za opstanak narodne manjine.

Izlaženje „Našeg glasa“ prestalo je 1934, istodobno kad je prestala djelovati i Socijaldemokratska stranka.

U predratnom razdoblju, od 1931. do 1939. izlazile su u Pajngрту „**Male crkvene i školske novine**“, u podnaslovu »Tajednik za katoličansku dicu«. Uredjivali su ih Martin Meršić, mladji i Slavko Marhold. Značenje ovih novina bilo je u jačanju vjerske i nacionalne svijesti u omladini. Iako s posebnom nemjenom, značajnu su ulogu odigrale u njegovanju hrvatskog književnog jezika i podsticanju kulturnog stvaralaštva u mladih. Dosta suradnika imale su među svjetovnom inteligencijom, napose medju učiteljstvom.

(Nastavak u dojdućem broju)



Ilirski pokret i književnost

Ilirci su bili hrvatski narodni preporoditelji u prošlom stoljeću. Na čelu ovoga pokreta, gibanja, stao je Ljudevit Gaj (1809 – 1872). Rodio se je u Krapini u Hrvatskom zagorju, a studirao je u Grazu, Beču i Budimpešti, jer u Hrvatskoj još tada nije bilo sveučilišta. On je na bečkom dvoru mukotrpno izvojevao dozvolu za izdavanje novin na hrvatskom jeziku. 1835. ljeta izašle su u Zagrebu prve novine na hrvatskom jeziku-zivale su se „NOVINE HRVATSKU, SLAVONSKU I DALMATINSKU“. Jedanput tjedno imale su i književni prilog „DANICU HRVATSKU, SLAVONSKU I DALMATINSKU“. U njoj su ilirci objavljivali svoje rodoljubne pjesme i pripovijetke. U prvom ljetu su se „Novine“ i „Danica“ štampale još kajkavskim narječjem. Nakon ljeta dan se je upeljalo štokavsko narječje. To je bio ta značajan događaj u povijesti hrvatske književnosti. Slijedilo je osnivanje „Ilirske čitaonice“ u Zagrebu. Takve čitaonice su se osnivale i po drugi mjesti Hrvatske i bila su žarišća iz kojih se je širila ilirska misao – to znači ljubav za narodni jezik i prošlost; to je bila dob kad se je u književnosti, slikarstvu i muzici naglašavala ljubav prema domovini i rodnom kraju. Ilirski znak je bio polumisec i zvijezda (on neka slikovito prikaže svitanje novoga vremena!).

Pod utjecajem Slovaka Jana Kollára Ljudevit Gaj je prihvatio (pogrišnu!) tezu da postoje 4 slavenski jezici: ruski, poljski, česki i ilirski. „Iliri“ su bili za njega svi južni Slaveni, pa je prema tom Ilirija za njega cijeli slavenski jug na Balkanu. Neprijatelji Ilircov su bili u prvom redu mađjarsko plemstvo i mađjarska buržoazija. Rodoljublje ko se je razbudilo kod Hrvatov kvarilo je njihove račune o stvaranju „Velike Mađjarske“ i zbog toga su mađjarski vlastodršci nastojali razbiti, zničiti ilirske misli. Mađjarski magnati su na bečkom dvoru djelovali i intrigirali protiv Ilircov, gdje su je prikazivali kao „veleizdajnike“. Rezultat toga nije izostao: 1843. ljeta je bečki dvor, ki je na početku iskoristio Ilirce u borbi protiv mađjarskoga plemstva, zabranio upotrebu ilirskoga imena i ilirskih znakov. Ilirci su od tada početo nastavili svoju djelatnost pod imenom Hrvati.

Ilirski pokret je bio jedan pokret, jedno gibanje u prvom redu mlade hrvatske buržoazije, gradjanstva, i jed-

noga dijela hrvatskoga plemstva (najpoznatiji zastupnik je bio grof Janko Drašković) protiv sve većega mađjarskoga pritiska, protiv toga, da Hrvatska postane mađjarska kolonija.

Ilirci su razdjelali plan o budućoj Hrvatskoj- oni su kanili ujediniti sve dijelje Hrvatske, a službeni jezik na cijelom području bi tribao biti narodni, hrvatski jezik. Ilirci su maštali i o tom kako ćedu se jednoga dana i svi Južni Slaveni ujediniti u zajedničku, skupnu državu. Ta misao se zove južnoslavenska misao.

Ali od zamisli do ostvarenja bio je dug i trnovit put! U tom vrjmenu je svaka hrvatska pokrajina imala svoje narječje. Za „Hrvate“ su se smatrali samo stanovnici kajkavskoga dijela Hrvatske. Ostali su se nazivali svojimi pokrajinski imeni: Slavonci, Dalmatinci, Primorci. Ilirci su si bili svišni da je potriebno najprije stvoriti zajednički, skupni književni jezik. To će onda biti moćno sredstvo zbližavanja i povezivanja dotada razdvojenih Hrvatov. Štokavsko narječje Ilirci su smatrali najpogodnijim za književni jezik. Ono je ne nek samo lipo i zvučno, nego njim govori većina Hrvatov, njim govori Srbi, Crnogorci i narod Bosne i Hercegovine.

Gaj je bio reformator hrvatskoga pravopisa i utemeljitelj prvoga zajedničkoga, skupnoga hrvatskoga književnoga jezika, i to mu se danas priznaje kao najveća zasluga. Zbog upeljanja štokavskoga dijalekta i iekavskoga izgovora za zajednički, skupni hrvatski književni jezik stekao je veliku slavu, ali je ipak ljeta 1936. hrvatski književnik Miroslav Krleža požalio ta Gajev čin u svoji „Balada Petrice Kerempuha“. Veliki ljubitelj svojega kajkavskoga dijalekta Miroslav Krleža je, sto ljet nakon upeljanja štokavskoga dijalekta za zajednički, skupni književni jezik Hrvatov, ćutljivo izrekao žalost na tom Gajevom odlukom!

Ilirizam je bio društveno-političko gibanje hrvatskoga narodnoga preporoda u prošlom stoljeću. Početak književnosti ilirizma datira ljetom 1835., kad su se pojavile Gajeve „Novine hrvatzke“ i „Danica“. Koncepcija ilirizma je bila u prvom redu stvaranje moderne gradjanske, nacionalne države. Iz „Danice“ se da potpuno upoznaći duh hrvatske preporodne književnosti, nje uzdizanje i nje opadanje, a tako i cijela

duhovna atmosfera u dobi ilirizma. Književnost ilirizma je imala uz svoje umjetničke cilje i želju, da služi kao sredstvo i izraz težnje mladoga gradjanskoga društva da ostvari modernu nacionalnu državu i političku i nacionalnu ravnopravnost.

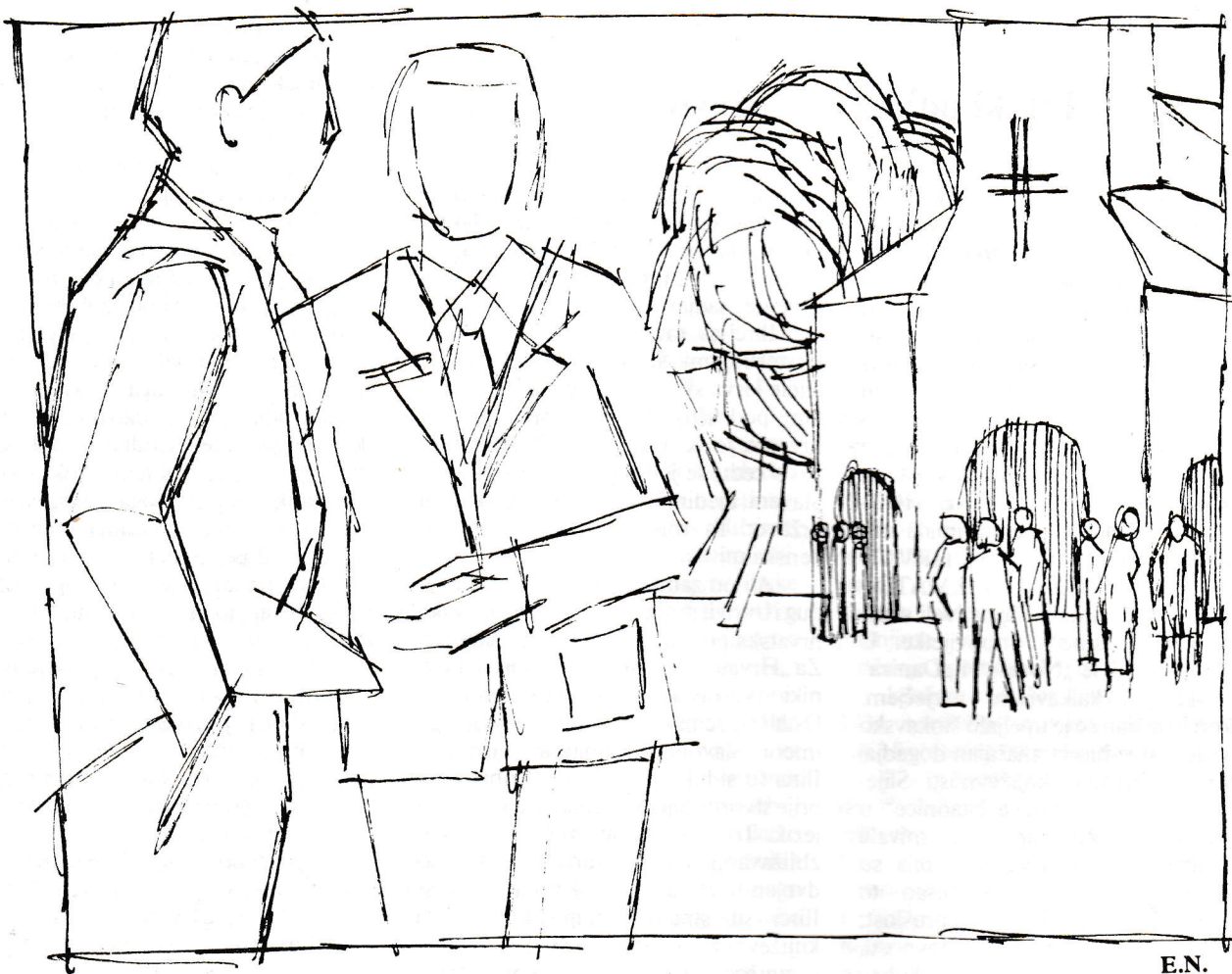
Preuzimajući i propagirajući štokvaštinu, Gaj i njegovi istomišljenici su imali pred očima jasan cilj: narodno ujedinenje, povezivanje svih hrvatskih pokrajinov, kao i južnoslavenskih narodov, u jednu cjelinu i to na temelju zajedničkoga, skupnoga jezika. Ne smi se ali zabit, da je bio najveći dio hrvatskih preporoditeljev odgojen u kajkavštini, pa je upeljanjem štokavskoga narječja kao književnoga jezika nasilno prekinuta jedna značajna književna tradicija i došlo je neminovno do pada kvalitete izraza i do jezičnoga osiromašenja, ali to nije bilo bitno u času kad se je rješavao ozbiljni nacionalni problem; stoprv onda, kad je odredjena vridnost, i standard normativnoga štokavskoga jezičnoga izraza postao svojinom stvaraocev, došlo je do daljnje procesa razvoja i usavršavanja jezika do podizanja toga jezika na razinu umjetničke riči.

Književnost ilirizma je izrazito romantičarska, vezana uz temu rodoljublja, slavljenja domovine i slavenstva itd. Ilirizam je stvorio jedinstveni književni jezik i pravopis, on je pobudio na stvaranje mnogo mladih ljudi, on je stvorio prve hrvatske književne liste; umjetnost književnih stvaraocev iz razdoblja hrvatskoga narodnoga preporoda ali je prerasla i nadživila politički pokret ilirizma!

Vrhunski stvaraoci iz dobe ilirizma su bili Mažuranić, Preradović, Vraz, Trnski, Bogović i drugi. Njihovo djelo daje opći ton i karakteristiku toj književnosti. Dominantna tema je bila ljubav prema domovini i nacionalnorodoljubna tematika. Mažuranićev ep SMRT SMAIL-AGE ČENGIĆA iz 1846. ljeta je, u pravom smislu riči, vrhunska umjetnička sinteza jedne teme stare nekoliko stoljeć, ne samo sinteza u smislu jezičnoga izraza, nego i sama tema krvavih borbov s Turki prerasla je okvire povijesnih događajov i usko nacionalnih problemov, poprimivši simbolički smisao sukoba dobra i zla uopće.

Na ovom primjeru se vrlo dobro i jasno vidi, da je umjetnost zaista prerasla i nadživila politički pokret ilirizma, iako mu je služila vjerno kao sredstvo za nacionalno budjenje i ujedinenje hrvatskoga naroda.

hg



Nekoliko aspekta Jaspersove filozofije jezika/govora

„Znanje o jeziku/govoru spada u osnove filozofske svijesti“

JASPERS

Kada govorimo o govoru/jeziku treba voditi račun o tome da jednom riječju/jednim pojmom označujemo tri osnovna oblika kojima možemo biti konfrontirani kad je u pitanju jezik/govor:

- A) govorenje, kazanje (SPRECHEN)
- B) objektivan oblik bilo kog jezika (SPRACHE)
- C) sposobnost govora kao jedna od bitnih, ljudskih karakteristika (SPRECHVERMÖGEN)

U skladu s ovakvom distinkcijom stoji u vezi i učinak jezika/govora:

- A) jezik/govor kao sredstvo saopćenja, komunikacije
- B) jezik/govor kao spremište/skladište, odnosno čuvar duhovnih dostignuća, postignutih spoznaja
- C) jezik/govor koji omogućuje otkrivanje, očitovanje, spoznaju bitka

Ako, međutim, sada pogledamo kod nas uobičajeno shvaćanje jezika,

vidjeti ćemo da su ona ograničena u najboljem slučaju na prva dva, a većinom čak isključivo na jedan; jezik kao sredstvo saopćenja, komunikacije.

Iz tako suženog shvaćanja jezika proizlazi onda i naš, ako već ne negativan onda barem neutralan, ravnodušan odnos i stav prema hrvatskome kao materinjem jeziku. Hrvatski jezik kao sredstvo saopćenja u jednoj, pretežno, njemačkoj okolini nužno zaostaje s obzirom na efikasnost i funkcionalnost za jezikom kojim se služi većina, a to je njemački jezik. Ne samo da je broj potencijalnih partnera s kojima mogu

razgovarati na hrvatskom jeziku sam po sebi dosta ograničen, već još i činjenica da se hrvatskim jezikom ne mogu služiti na više mjesta (na pr.: u većini radno mjesto, javni život, masmedije) znatno pojačava utisak o podređenosti, inferiornosti jezika. Ova negativna činjenica, ma koliko već sama po sebi štetna za prestiž, a time i za intenzitet upotrebe, još ima puno negativniju posljedicu, jer ta, iz navedenih razloga ograničena, upotreba potencira reaktivno tu slabiju poziciju jezika u vrijednosnoj ocjeni javnosti, a prema tome i u mišljenju onih, koji su se tim jezikom služili. To opet ima za posljedicu još slabiju upotrebu tog jezika, još veću diskriminaciju, još temeljitiju, širu eliminaciju što ima opet odraza u sve većem nestajanju bogatstva tog jezika i tako to ide u nedogled, nastavlja se taj „circulus vitiosus.“

Drugim rječima, ako vrijednost hrvatskog jezika mjerimo jedino po efikasnosti i funkcionalnosti za komunikaciju-stalno ga uspoređujući s njemačim, koji je iz već gore spomenutih razloga u znatno boljoj poziciji-, ako, dakle, u jeziku isključivo gledamo sredstvo/tehničko orudje koje mi u

slučaju potrebe omogućuje sporazumijevanje, onda je u postojećim prilikama vrlo teško, odnosno nemoguće braniti poziciju hrvatskoga jezika na prema njemačkom.

Tvrditi da mi hrvatski jezi otvara šire i brojnije mogućnosti komunikacije bilo bi smiješno, više bila bi to naprosto laž.

Mislimo da je naglašavanje, odnosno čak i isključiva upotreba ovakvog argumenta i najveća greška, kad se radi o tome kako osvjedočite ljude o vrijednosti hrvatskog jezika. U takvom nastojanju, ne samo da ne pomaže, već više još i povećuje dojam inferiornosti i manjevrijednosti, pokušaj da se gradišćansko-hrvatski jezik prikaže kao najpogodnija odskočna daska za izučavanje drugih slavenskih jezika. Gradišćansko-hrvatski jezik, navodno, idealan je za izučavanje drugih slavenskih jezika, po tome što je arhaičnog karaktera – a što se dalje vraćamo u prošlost srodnost jezika unutar određene jezične grupe je veća pa je prema tome jezik toliko pogodniji što je arhaičniji, jer su paralele veće i evidentnije.

Koristeći ovakvu argumentaciju ne vodimo dovoljno račun o tome da na taj način sami potkapamo poziciju našem jeziku, čiju vrijednost u velikoj mjeri vidimo jedino u tome da on može služiti kao pomagalo, kao preperandij za izučavanje srodnih jezika.

Mislimo da ništa ne bi gubili ako priznamo – to vjerojatno i činimo, ali u diskusiji o vrijednosti jezika, gdje su kriteriji isključivo kvantitativnog karaktera, takvo bi priznanje moglo biti interpretirano kao akceptiranje „šahmat-a“ – da su mogućnosti za sporazumijevanje na engleskom, francuskom pa i na njemačkom jeziku daleko šire i veće.

Da se, međjutim, ovakva argumentacija za vrijednost odnosno ne vrijednost jezika/govora upotrebljava, to ima svoj razlog u tome što je funkcija jezika kao sredstvo saopćenja najočividnije, a pristupačno čak i površnom razmatranju

Ako, međjutim, malo bliže pogledamo preostala dva učinka jezika/govora onda možemo uvidjeti da su oni karakteristični za sve jezike, da tako rekuć pripadaju biti jezika kao ljudskog djela, ljudske sposobnosti, a to znači, da ta dva aspekta imaju svoju valjanost s

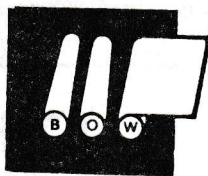
Od
nacrt
do tiska...

Specijalna tiskara za hrvatsko slaganje

Vaše općinske i jubilarne svečane spise, knjige, novine itd.

Pomoću najmodernijega computer-sloga s hrvatskim programom – jeftinije i brže.

OFFSET-TISAK
KNJIGO-TISAK
FOTO-SLOG
REPRO-KAMERA
LAYOUT
NACRTI
REKLAMA S
OGLASI



wograndl-druck
mattersburg

☎ 02626/2216

...sve u
vlastitom
stanu.

obzirom na bilo koji jezik, da su ona imanentna svakom jeziku, što opet znači da se svaki jezik s obzirom na ta dva aspekta može vrednovati, mjeriti jedino samim sobom.

Prvi od ta dva aspekta jeste taj da jezik omogućuje **očitovanje bitka**. Nietzsche kaže: „biti znači biti izložen (shvaćen).“ Da bi nešto izložio, da bi bilo nešto shvaćeno, nužno je da bude artikularano, formulirano. Nema, dakle, spoznaje bez saopćenja, bez jezika u najširem smislu. Uostalom, većini od nas sigurno je poznato ono stanje kada nam je baveći se rješanjem bilo kog problema, rješenje na jeziku; to tek, kada nam polazi za rukom to i izreći, imamo osvjeđenje da smo problem zaista i riješili. Kako je, međutim, rješavanje takvih problema misao na djelatnost, to onda znači da mišljenje bezuvjetno zahtjeva jezik, odnosno da je „misliti“ vezano uz jezik. Ima, doduše i shvaćanja da postoji i nijemo/bezriješno mišljenje, no tu se zapravo radi o iznimcima, o graničnim situacijama trenutačnog trajanja. Ako je, dakle, misliti vezano uz govor/jezik, onda misleći, uvijek se služimo jednim konkretnim jezikom/govorom. Misleći krećemo se tako u određenim stazama; to će reći, misleći izloženi smo utjecaju određenog jezika kojim se služimo. Dakako, to ne znači da su gramatikalni ili ostali zakoni jezika nadređeni zakonima logike kao discipline ispravnog mišljenja i zaključivanja, već to da misleći, a pri tome služeći se jednim određenim jezikom, podlježimo frazama, šemama, šablonama tog jezika.

Moglo bi nas zaplašiti stanovište da se spoznaja radja u, jezikom zacrtanim, okvirima što u krajnoj liniji znači da nema čiste spoznaje, spoznaje stvari kao takve, a prema tome ni spoznaje bitka kao bitka. To ali jeste mišljenje Jaspersa da mi bitak spoznajemo samo u šiframa kojima se nazivaju tek konture bitka; no nikada nećemo spoznati bitak kao bitak.

Tim u vezi je i njegovo shvaćanje jezika kao zbroju metafora. Praveći razliku između iskonske riječi i riječi kao metafore, – tako n. pr. nebo u svom iskonskom značenju, te nebo u metaforičkom značenju, recimo, „bog“ – Jaspers zastupa mišljenje da su sve riječi metaforičnog karaktera, to jeste da je bitna karakteristika jezika njegova metaforičnost. To ne znači da je svaka riječ nastala kao metafora, već obratno da je imajući nekada „davno“ svoje iskonsko značenje to značenje ili zaboravljeno ili prikriveno, a sada se upotrebljava kao metafora. Stoga i toliko pokušaja u više navrata najnovije filozofije da se ide za iskonskim značenjem profilozofskog rječnika. Da je to ponekad vodilo u besmislicu Jaspers objašnjava time da se je, prije svega, tražilo razumijevanje, shvaćanje određene filozofije na temelju niza riječi, a da se je zaboravilo interpretirati sadržaj.

Što međutim znači konstatacija da je spoznaja moguća tek u šiframa. Kako je svaki jezik stavljen od racionalnog faktora – to što je svim jezicima zajedničko, a što tek omogućuje prijevode iz jednoga jezika u drugi – i čulnog – to je ono po čemu se razlikuju, faktor koji je specifičan za svaki pojedini jezik – to onda znači da, poznavajući dva jezike, raspoložemo sa većim brojem polaznih točaka, uporišta za spoznaju. Ili drugim riječima, onaj aspekt koji mi se ne nameće misleći jednim jezikom može mi se nametnuti pomoću drugog.

Kako je ova kvaliteta općenitog karaktera, to se ne može propovjedati bilo kakva ekskluzivnost hrvatskog jezika. Jasno je da taj veći broj polaznih točaka mogu imati govoreći bilo koje druge jezike. No u našem slučaju pitanje se postavlja drugačije, naime: zbog čega izgubiti prednost te šire polazne baze i zamijeniti je za užu bazu, bazu jednog jezika. Jer napuštanjem hrvatskoga jezi-

ka kao materinjeg i forsiranjem toga da nam njemački bude materinji još daleko nije garantirano da ćemo, imajući njemački kao materinji jezik, njemu u toku života dodati još jedan i tako, tek kasnije, ostvariti onu širinu baze kakvu bi mogli imati bez imalo poteškoća.

Drugi aspekt koji se pomalo zabavlja, odnosno o kome se i suviše malo vodi računa, jeste taj, da jezik smatramo riznicom, „čuvarom usvojenog znanja, razjašnjenog osjećanja, osvijetljenog htjevanja“ (Jaspers) ili kako bi Miloradić kazao da je naš jezik „mudrosti pun ormar“.

Ne treba, međutim, zaboraviti da je ta riznica samo potencijalna riznica. Ne znači, naime, da, usvajajući jezik, automatski usvajamo i sva njemu imanentna znanja, mudrosti itd. To bi bilo ipak prejeftino. Pomoću jezika na nas se prenosi duhovna baština. Jaspers to zastupa ovako: „pojedinač prenošenjem (tradicijom) jezika postaje čovjekom.“ Na nas se materinjim jezikom prenosi duhovna baština, ljudsko iskustvo, ljudska dostignuća, takorekuć, u potenciji. Na nama je onda da tu potenciju do kraja iscrpimo.

Koliko ćemo crpiti iz tog ormara, koliko ćemo koristiti tu potenciju ovisi o svakome od nas. Na svakom pojedinome, naime, leži koliko će to on iskoristiti. Naravno, nema kamata, profita bez uložene investicije. Ukoliko, dakle, želimo participirati na duhovnoj baštini, blagu jezika, bezuvjetno je potrebno baviti se tim jezikom, proširivati fond koga smo dobili za mladih godina, gotovo automatski učeći materinji jezik. Interes i ljubav prema bilo kom predmetu jača i raste uslijed intenzivnijeg bavljenja njime. Tek kad Te primi, tako nešto, kao groznica hrvatskog jezika, kulturnog blaga što je u neposrednoj vezi s njime, osjećat ćeš potrebu što dubljeg prodiranja u taj jezik.

Čini mi se da je najbolje zaključiti riječima Jaspers-a:

Hrvati u Beču idu u
hrv. kavanu u Beču

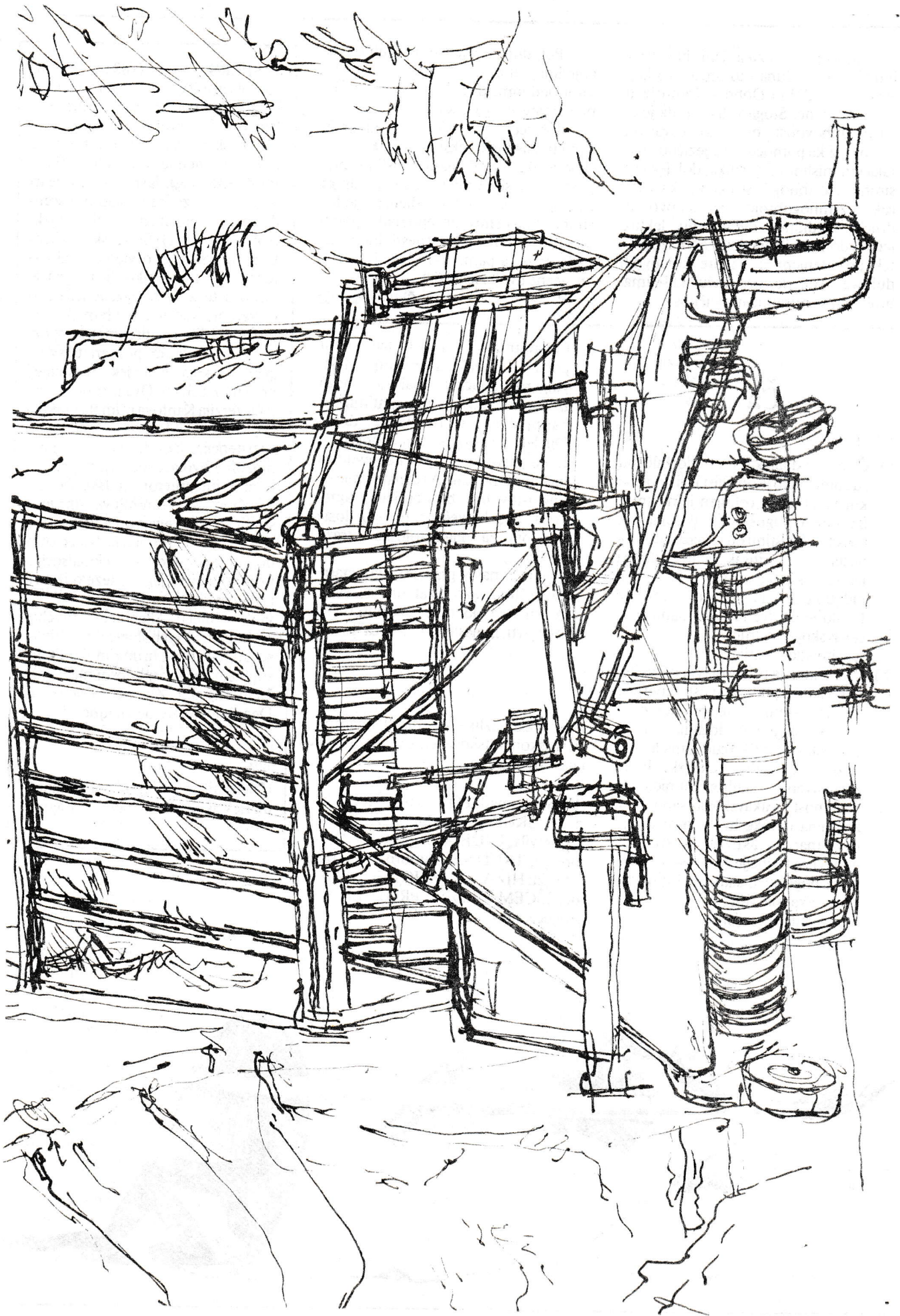
cafe **GLORIA**

VI. JOSEF ART



WIEN 6. otto BAUERg. 26

tel. 57 42 04



„Usvojenje jezika čini bogatstvo individualnog duha i to bogatstvo koje je nesvjesno dobio. Dobro kažemo: jezik misli za mene. Stoga valja i to da je za našu duhovnost osnovno usvajanje punog jezika pomoću djela jezično-stvaralačkih mislioca i pjesnika, dok jezično siromaštvo mnogih struka-nauka vodi, čak i uz mnogobrojnu, na njihovo područje, međjutim, ograničenu, lekturu jedino do slabe ili nikakve naobrazbe. . . tek prodiranjem u napore kreativnih duhova, koji se ne služu klišejima, proširuju se misaone mogućnosti.“

Potpuno usvajanje iz dubine za pojedinog dogodi se, kao sve ostalo, samo jednom, u ovom slučaju usvajanjem materinjeg jezika.“

Još jedanput: nije nam ni kraju pameti zastupati ekskluzivnost hrvatskog jezika ali još manje mislimo preputiti odnosno ispustiti jednu prednost za koju bi na osnovi rođenja s jedne strane, a na osnovi općepriznatih potreba s druge strane bili predestinirani: „ne pada nam na pamet odreći se ispravno shvaćene dvojezičnosti.“

Štefan Pavetić

Ča

- a) Čakavski dijalekat ima vrlo žalosnu sudbinu: iako je on najstariji hrvatski književni jezik, osuđen je na smrt, izumire. U Jugoslaviji je dosta teško, spasiti čakavštinu od konačnoga propasta, jer pritisak standardnoga jezika – ki vlada u školi, u novina, radiju i televiziji – je velik. Prevelik! Došlo je do sve jačega smanjivanja čakavskoga područja . . . (pesimistička varijanta)
- b) Čakavština je u Jugoslaviji još uvijek vrlo vitalna, puna žilavosti i energije. Prerani su bili svi turobni nekrologi na čakavski govor: događa se malo čakavsko pjesničko čudo, mala renesansa dijalektalne čakavske lirike. Znanstvena i kulturnoumjetnička djelatnost „čakavskoga sabora“ je značajna i svake hvale vridna. Njegovi marljivi aktivisti se trude iz ljubavi za tradicije za očuvanje jezičnoga bogatstva, slatkoće i muzikalnosti čakavske riči. (optimistička varijanta)

- c) Čakavština nij – kao to papagajski ponavljaju „naši“ asimilanti – neki, vulgarni „pučki“ dijalekat, nego izražajno sredstvo za najintimnije i najsuptilnije manifestacije duha. Dijalektalna slika svita je mnogokrat teško prevodiva ili pak neprevodiva na književni jezik. A i djelatna mjesta lingvistov bila bi vjerojatno ugrožena, ako bi već ne bi bilo dosta prostora za dijalektološka istraživanja.
- d) Cijenim našu gradišćansku staro-čakavštinu, iako je zatvorena u svoje regionalne okvire. Cijenim tu nenametljivu, majestetičnu rič „ča“!

HG

P. S.: Neke razlike između standardnoga srpskohrvatskoga jezika u Jugoslaviji i naše čakavštine:

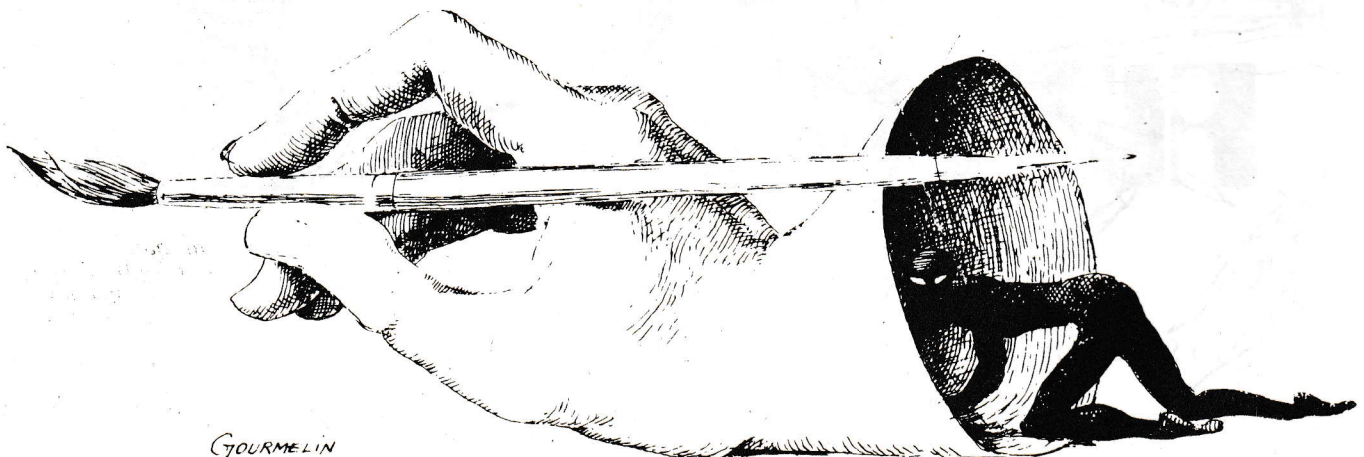
(KUS – komad; POT – znoj; ŠKODA – šteta; SKUR – mračan; ZABILA – zaboravila; UJDE – pobjegne; ČUDA – mnogo; TRUDNA – umorna; HITILA – bacila; HIŽA – kuća; HOJ – idi; GRE – ide; IŠČEM – tražim; PROTULICE – proljeće; itd.)

JASPERS, Karl (1883-), njem. filozof i psihijatar. Profesor u Heidelbergu. Za vrijeme nacizma umirovljen, od 1948. profesor u Baselu.

U skladu s tematikom Kantove transcendentalne dijalektike (kozmos, duša, bog), Jaspers razlikuje tri područja filozofiranja kao transcendiranja, tj. prelaženja preko objektivno danog: 1) filozofsku orijentaciju u svjetu, 2) osvjetljenje egzistencije, 3) metafiziku. Temeljna je njegova teza da se egzistencija kao ostvarenje vječnog u vremenu, ne može misliti (tj. predmetno spoznati), nego samo pozvati u svoju „zbilju“, koja je uvijek sustajanje“ pred neizrecivim. Ova je teza svojevrsna verzija Kantova primata praktičnoga uma. U Jaspersovoj filozofiji egzistencije, kao naročitoj varijanti filozofije života, osobito je naglašena briga za integritetom ljudske ličnosti. Posebno su zanimljive njegove studije o Kierkegaardu i Nietzscheu (zbog svoje interpretacije Nietzschea došao je u sukob s nacionalsocijalistima), kao i njegove teze o izvoru i cilju povijesti.

Glavna djela: Allgemeine Psychopathologie, Psychologie der Weltanschauung, Einführung in die Philosophie, Existenzphilosophie, Vom Ursprung und Ziel der Geschichte, Der philosophische Glaube.

(Djelomično citirano iz „Enciklopedija leksikografskog zavoda“ Zagreb, 1967.)



Neke misli o takozvani

„arhaizmi“ u našem jeziku

Ča je to – „arhaizam“?

To je jedna vrlo stara rič, ka se danas već ne upotribljava, ka je „mrtva“, iako je u svom vrimenu nešto značila.

Izmedju jučer i danas postoji jedan „jezični prag“, ki je toliko visok, da je mnogokrat neprekoračiv za običnoga, današnjega čitaoca, štitelja, ki je neopterećen lingvističkim znanjem.

Kad sam još išao u sridnju školu, sam čuo od našega profesora da naš svakidanji, ali i književni gradišćansko-hrvatski jezik u sebi zadržu mnoge „arhaizme“, ki se prik granice u Jugoslaviji jur dugo već ne upotribljavaju.

Na to sam mislio, kad sam si pred kratkim pročitao neke lipe pjesme FRANA KRSTA FRANKOPANA (1643 – 1671), kao na primjer POZVANJE NA VOJSKU, SRCE ŽALUJE DA VILU NE VIDI, SRIČU VSAKI IŠĆE, ZGANKE ZA VRIME SKRATITI itd.

Franjo Krsto Frankopan je današnjemu čoviku u prvom redu poznat kao znamenita historijska ličnost, a manje kao pjesnik, kao stvaralac književnoga pjesničkoga izraza. On je potekao iz jedne vrlo ugledne velikaške hiže, ka se je kroz stoljeća isticala u borbi Hrvatov protiv Turkov.

Kao jedan od peljača urote hrvatskoga i madjarskoga plemstva protiv Bečkoga dvora, protiv apsolutizma, je otišao s povijesne pozornice. 1671. ljeta je on i njegov prijatelj PETAR ZRINSKI bio smrtno kažnjen u Bečkom Novom Mjestu. (Wr. Neustadt). Poslije njegove smrti je postao simbol hrvatskoga otpora Beču, ne samo kao magnat i velikaš, nego i kao pjesnik i kulturni stvaralac, kao vrlo živ i mnogostran duh s visokim stupnjom obrazovanja i kulture.

Ov mladi i nesrični hrvatski velikaš i urotnik je ušao u hrvatsku književnost stoprv dvisto ljet nakon svoje smrti. Njegove pjesme su neposredan izraz istinskoga duševnoga raspoloženja – tuga u tamnici, tugovanje za društvom, ženom, životom. Frankopan ali nij započeo pisati stoprv u zatvoru, čekajući sudenje i razrješenje svoje sudbine, nego

mnogo prije. Jezik njegovih pjesmov je običan čakavski onoga vrimena – a zbog toga za nas i tako zanimljiv!

Jer mnoge riči, mnoge izraze, ke Frankopan upotribljava u svoji pjesma, su današnjemu čitaocu u Hrvatskoj, u Jugoslaviji, nepoznate su za njega jur vrlo dugo „mrtve“, a kod nas u Gradišću su još uvijek – „u modi“!

Samo jedan mali izbor:

PELDA-ovo je još uvijek naša rič, nju upotribljava i Frankopan – u normativnom književnom jeziku znači: PRIMJER; ili:

BETEŽAN = bolestan, SPO-DOBNO = slično, ZDENCI = izvori, PROŠTIMANJE = čast, ŠEREGI = čete, ALDUJ = žrtvuj; VRIJEDA = brzo; SKUP = zajedno; NAKINČENA = ukrašena; VINDAR = ipak; ADA = dakle itd. itd.

Književni jezik u Jugoslaviji zna sigurno doprinositi obogaćivanju našega gradišćanskoga narječja, naše omiljene „čakavštine“.

Potribno je, da se borimo protiv izumiranja čakavskoga dijalekta, koga s jedne strane potiskuje srpskohrvatski književni jezik, ki se uču na peldu kod nas u sridnji škola, a s druge strane „životna stvarnost sve jače asimilacije“, ka nameće nimški jezik. Ova druga stran je sigurno mnogo opasnija, jer ugrožava naš gradišćansko-hrvatski jezik u većoj mjeri.

Črvsto sam uvjeren, da ne smimo zabiti naš materinski dijalekat, da se moramo i literarno izražavati na njem, da ga moramo njegovati i čuvati! Potribno je, da se otkriva bogatstvo i lipota ovoga materinskoga narječja. U ovom smislu moram iskreno priznati, da sam zaljubljen, zaljubljen u arhaizme, u one riči, ke za nas zapravo nisu „arhaizmi“, nego dio našega svakidanjega rječnika.

hg

hrvati	pobrojiti	j c	mir	bitke	ništa od toga
	kupiti	u s	parole	borba	mir
hrvati	prodat	r e	demonstracije	riči	tišina
su narod	zaklat	i n	plakati	debate	se
ki se ne da		c a	letki	huskanje	brusu nozi
		a r			

Alleluja, Amerika!

varljive iluzije o bogatstvu i brzom uspjehu
umotane u stars and stripes – zastavu bombastične fraze o slobodi, isfabricirane po narudžbi,
na tipičan holivudski način pratu te kao jato bijesnih; gladnih hijenov.

obožavaš
svakidanju trku za pinezem
sveprisutne reklamne TV-spote iz konzerve
izminljive pin-up lipotice u de-luxe izdanju
prodavanje vlašćega tijela, našminkane vanjštine,
za paprene cijene, za šaku dolarov.

iza tvoje lažne, na prvi pogled sjajne fasade
se krije stara, nametljiva, kurva.

i poslije plastične operacije lica se već ne znaš pomladiti, nikada tvoje aorte, vene i kapilare s vrimenom zahvaća rdja
postat ćeš postepeno jedno razdrapano, polusrušeno ptičje strašilo
i to je dobro tako!

Herbert Gassner

NOĆNI VLAK

u brzom noćnom vlaku
su si svi putniki blizu,
a udaljeni su
kao blistave zvijezde u svemiru.
svaki je sam, potpuno sam
s svojim vlašćim, malim životom
sidi iscrpljen, kao gluhonima voštana
lutka,
u noćnom vlaku.
njegovo srce
se pretvara
u staru črvljivu jabuku
njegova glava u polusrušenu gradjevinu
u noćnom
vlaku
ki se vozi
strelovitom brzinom
kroz hladnu, gustu maglu.

Postoji književni jezik?

Ponovo se uhvaća ono još uvijek bitno pitanje jezika gradišćanskih Hrvatov. Kao mi se čini, naraštaj onih neće i u budućnosti prestati, ki sumnjaju da postoji književni jezik Hrvatov u Gradišću. Ja bi one kronične borbe protiv postojanju našega književnoga jezika, one, ki mi se činu da njega (jezik patološki (betežljivo) nijekaju, razdilio u dvi kategorije:

1. Oni ki zastupaju, da ima jezična budućnost samo smisla ako se naslonimo i ujedinačimo na jezik Hrvatske.
2. Oni ki su se jur tako daleko udaljili od materinskoga jezika, ki im se sada čini pun germanizmov i anglicizmov bez vlastite gramatike i sintakse, da za nje ov jezik nije već nego kakov „Kauderwelsch“. Zastupnici ove druge kategorije su oni, ki jedva još govore selski dialekt i nisu pripravnici da se uču ov do velike mjere normiran jezik, ki se more čitati i tim učiti u hrvatskoj štampi. Dovoljno ovih ljudi se moru naći i med školovani ljudi i intelektualci.

Kad slušam hrvatske emisije

kad slušam hrvatske emisije:

ide mi teplo po sjem telu
nastanem drugi človik
moja misao
moja čut
moja svist
izvanredno je raspoložena

spomenem se na život va hrvatskom selu
edan miran,
idiličan,
skroman
dio mojega života
kako se je moj život preminio
preminio se je i moj stav prema životu;
ostao je materinski jezik,
veza idiličnom selu,
stanu oca i majke
nastupila renesansa
renesansa hrvatskoga duha

a n

Dost puta sam jur u moji članci pisao, da po mojem mišljenju postoji književni jezik Hrvatov u Gradišću, samo teško je da se nauči. Teško ne zato, da bi učnja pre već intelekta potribovala, nego zato, kad se momentano nigde već ne podučava. Tri do četire ure va tajednu u osnovnoj školi za dicu, ka već nimaju pravi sluh za jezik, je jur zdavno pre malo. Ovo vrime je uprav dost, da se malo upelja u jezik, da se malo obogati bogatstvo riječi; ali da se zadiblje u gramatiku, stilistiku itd. za ovo na javni mijesti nije mogućnosti. Ovde se naprotiv k učnji drugih jezikov, kade se svenek najde kakova škola ili institut, i ako su još tako neobični jeziki, kade se more naučiti. Samo za gradišćanske Hrvate takova mogućnost po mojem znanju ne postoji. Ki se hoće jezik dalje i više naučiti, on to more autodidaktno djelati, to znači sam sebe produčavati. A ovo je za najveći dijel Hrvatov pre velik napor, uopće kad gubitak vrimena ne stoji u

Blues razbijenih iluzijov

usamljeni čudak
sidi na klupi u parku
i razmišlja o zubu vrimena,
o tom,
kako je mladost lipa i brza
projde, a nisi ni znao
ča si sve imao i mogao.

boja njegovoga glasa svidoci
o količini popijenoga vina
i o dužini neprospavane noći.
priprema se za dugi zimski san
i na paklene muke

svaki je u stanju da stvara svoj blues
lijek nij u pilu, lijek je u bluezu
suho lišće vjetar skine.
ali blues je jači od vjetra!

Herbert Gassner

nikoj relaciji materielnomu dobitku i tako me ne čudi da ovako mali broj ljudi poduzimlje ov napor.

Na drugu stran se mora ali priznati da su si Hrvati i sami krivi. Ako bi svom silom hotili učiti svoj jezik, našli bi se puti kako to ustvariti. Ali odgovorna mijesta si sama ni su jasna o jeziku. Ako je i samo mali broj ljudi ki zaista vladaju književnim jezikom – oni bi bili dost, da održu podučavanja i seminare u ki bi se opet drugi naučili. S dobrom voljom i malo podupiranjem bi se mogao broj onih, ki vladaju jezikom, potencirati.

Ne kanim zatajati da se je ovo u proslosti jur i pokušilo, samo mislim da se je pre hitro prestalo s ovimi tečajji i seminarima.

Riječnik će nam sigurno biti velika pomoć ali isto tako bi bila potribova i jedna opsežna gramatika, ka bi nam omogućila da se sistematično opet jezik naučimo.

Dost puta je jezična čut selskih ljudi, barem starijih, još tako dobra, da pomoć gramatike nije potribova. Samo se mladje generacije sve već odalju od ove naravne norme i jezik je jur tako uplivan od, drugojezičnih elementov, da se je ta jezična čut u velikoj mjeri zgubila, uopće kod mladine. Na priliku se padeži jur tako mišaju; kod riječi, koje nimaju naravni rod (natürliches Geschlecht) se rod čuda puta već ne spoznava; prelogi, prepozicije se mnogo krat povežu substantivom, imenicom, u krivom padežu itd.

Isto kao na nimškom jeziku školar more učiti preloge, ki se povežu pojedinimi padeži, bi se moralo i na hrvatskom jeziku učiti.

Moje skušenje jezikom kanim iz oblika Pokus-a kratko nacrati. Članci koje sam dostao ili sam pisao su bili iz jezičnoga pogleda različenoga kvaliteta. Pokidob ja još nisam bio u staju da pravo ispravim članke, iskao sam lektora, koga sami pri prvom broju našao u mag. Greti Mikula a pro drugom broju u p. u dr. A. Blazović, ki je jedan od toga maloga broja ljudi ki još dobro vladaju jezikom, ipak kad se jezik nisu nikad pravo naučili u školi.

Ufam se da su se autori popravljenih člankov isto tako naučili iz svojih progridov kao sam to ja, i iskreno moram priznati da sam još uvijek jezični školar.

Ne učim se u školi nego učim se od sluha, govora i čitanja i od onih tanačev, koje sam dostao od mjerodavnih ljudi.

Jezik postoji, samo je negdo potribovan, ki njega u svi detalji napiše i ocrtava prije nego je prekasno.

Tyran Peter

Nadrealizam

Nadrealizam – to nij neki ugašeni problem! Pišu se doktorske disertacije o njemu, još uvijek predstavlja pojavu ka privlači pažnju na sebe. U mnogi zemlja došlo je do prave poplave reprint – izdanjov nadrealističkih časopisov.

Nadrealizam – je protiv „velikih ljudi“ u umjetnosti, kao su to Dante, Goethe, Tolstoj, Picasso i drugi. On u svakom čoviku vidi stvaraoca!

Nadrealizam – je za revoluciju u čoviku i izvan čovika. Dole tradicije i granice! Za jednu umjetnost revolucionarnu po sadržaju i obliku! Za novoga umjetnika, ki je i revolucionar i umjetnik!

Nadrealizam – otvara nove pute,

uskušava nesigurne staze.

Nadrealizam – to je način života, to je nezadovoljstvo, nonkonformizam, antidogmatizam. Svi smo mi nadrealisti, samo o tom nedovoljno razmišljamo!

Nadrealizam – to je nepriznavanje važećega i opće priznatoga, to je težnja za oslobodjenjem čovika. Nadrealizam je jedan oslobodilački pokret, pokret otpora. Pokret protiv goja i društva ko omogućiva boje. Protiv građanskoga pogleda na svit uopće!

Nadrealizam – oko sebe okuplja sve ča je stvaralački progresivno, ča želju za slobodom nosi u sebi. On je za revoluciju, za budućnost. To znači on je i se bori protiv kapitalizma, jer kapitalizam

je od svoga početka ča do danas ništa drugo nego jedan perfidan sistem ponižavanja i zaglupljivanja čovika. La révolution surréaliste?

Le surréalisme au service de la révolution!

Nadrealizam – hoće iz korjena minjati svit, u službi socijalne revolucije, bez koje stvarna sloboda nije moguća planetu! On hoće ujediniti psihoanalizu i marksizam u tumačenju čovika. Jer najveći dio našega života spavamo i djelamo.

Nadrealizam – za njega sveta divica Marija nije ni sveta ni divica. Vjerniki i drugi dogmatičari su za njega zarobljeniki jednoga uskoga i potpuno pogrišnoga pogleda na svit. A građanska kultura je jur davno postala mrtvo more, smrdljiva gomila.

Nadrealizam – to je nešto ča je još uvijek živo! Nadrealizam je izraz cijele ličnosti. Nadrealizam je jedna buntovna, heretična i protestna struja. Nadrealizam danas i ovde! Svi smo mi nadrealisti, samo o tom nedovoljno razmišljamo!

nadrealist

kvalitet brzina udobnost

quality speed comfort

DC-9



Za Jugoslaviju tokom cijele godine leti "JAT"

- tjedno 3 puta Beč - Beograd

- tjedno 2 puta Beč - Zagreb



u ljetnom periodu osim navedinih

letova "JAT" leti direktno

- Beč - Dubrovnik - subotom

- Beč - Split - nedeljom

Za sve informacije, rezervacije i kupovinu karata se obratite na biro JUGOSLAVENSKOG AEROTRANSPORTA

JAT - 1010 WIEN, MAHLERSTR. 3, TEL.: 52 22 29, 52 22 53

Na koncu

Na koncu su se našli na jednom samotnom otoku. Slapi, ke je sve slabiji vjor dziao i opet spuščao, splavili su nje tri na obalu. Za neko vrime ostali su negibajuć u pijesku ležati, da bi opet sabrali moći. Kad su konačno shvatili, da su ta veliki vjor ki je je iz njegova mirnoga putovanja vanskino preživili, je sunce jur zašlo. Mogli su samo tužno za nje toplinu davajući traki gledati, kako bi se oni polako ali sigurno u morju zatopili.

Oni tri pripravili su se na noć. Svenek je ona bila tako kratka, ali danas će jako polako minuti. Opisati njeve misli, staviti je u oblik riči, bilo je nemoguće. Misli su im skakale simo ter tamo. Oni tri su shvatili da bi zaman bilo govoriti. Sporazumivali su se zato zis samimi pogledi.

Da su ada mirno jedan uz drugoga ležali i se tako dotaknuli, oto im je u ovom trenutku već značilo neg najlipše riči, ke bi ikada mogle dojt iz človičjih ust. Stisnuli su se čvrsto jedan uz drugoga, da bi onu toplinu ku im je sunce darovalo čim duglje med njimi zobdržali. Nisu mogli spat, ne neg zbog toga ne kad im je brundao želudac. Čim već su premišljavali, tim već se je razljala prošlost u sadašnjost i budućnost.

Dorotea Lipković

ZABITI

dugo, dugo ništa ne zabiti
kako si se nek mogao tako zabiti
tebe ne znam brzo zabiti
zabili smo na to
neka bude sve zabljeno
kako bih znao to koč zabiti
ča ne smim zabiti
si i ti jur zabio
ja sam to zabio
mi ćemo sve zabiti
i to da si ti, da sam ja
da smo mi nekad živili
češ ti, ču ja, ćemo mi svi
zabiti

Herbert Gassner

Muž

Jedna najveć puti tehnički, nogometaški, po nje mišljenju i politički upućena, s pinezi i drugim lukanjem i vabenjem lahko zadobenuta, glavomahanja vridna, jako čudna i čisto neobična stvar . . . (enje), ku pod pritiskom sve veće emancipacije koč toč vidimo zis fertuhom napreženo u kuhinji (na veži) i ne nek u toj smišnoj situaciji mu se većputi fuza re(a) . . . m.

Dajte, da vam dâm jedan živi primjer takovoga jednoga muškoga stvorenja:

Za sve ča djela ta naš Franci
jur vidi si na vratu lorberkranci.
Trbuh mu je važna stvar,
takorekuć: mudrosti pun ormar.
Nima lahko ov naš dečko,
rivanje je jako teško.
Na koleni ča do školje,
pruža, prosi, ta tep tulje!
Brusu jur nože za njegovo klanje,
a on kriči „bravo!“ na njevo bleketanje.
Kad ta štrokne, on poskokne.
Kad šibom žvizne, on hlače stisne.
Kad ta fučne, on se sčučne.
Kad ta cukne, on zamukne.
S nimcom kriči, obi aufi . . .
Hej, Mate! Und jetzt saufi!
Staklo čokne, ex poždrokne.
Jezik mu se lulja, fulja
filozofira – asociira . . .
onklj – ronklj
.
i tak dalje, i tak dalje.

A po glavi lipe sanje, pantlanje i flirtanje:
pogladí joj črnu kosu, gleda oči (tu) modru rosu.
Za ruku ju čokni, pusi smokni.
Vidi lipe Mine, Tine . . .
visu mu jur sline, pine . . .
svinjarije orgie
A kod kuće stara Mara –
domom se pošmulja kot po školja
supu smrće, a pak hrće.

D. L.

demokracija

plaćanje poreza
odibiranje
črljenih
črnih
plavih
žutih

demokracija
neslaganje

bez
mjesta

slaganje
mućanje
potvrđenje

mjesto

čuvarnica
osnovna
glavna
sridnja
škola
potribna ako
nimška

čuvarnica
osnovna
glavna
sridnja
škola
ne potribna ako
hrvatska

demokracija
vlada
ako mućiš

ča je
ako
se giblješ
demokratski

postoji
i onda
demokracija

demokracija
demonstracija
demokratska
diktatura

heil – živio

heil koruska
heil spomeniki
heil zastave
heil nimška sela
heil nimica
heil nimac
heil sese
heil rolfi

živio domovina
živio židovi
živio ranjeni
živio umoreni
živio majke
živio žene
živio hrvati

jurica čenar

brojidba

brojidba
kravov
bikov
volov
guskov
svinjov
hrvatov

krave
bike
voli
guske
svinje
nas kanu
brojit

a nabrojiti čedu
samo
nimce
nimce
nimce
nimce
nimce

ar
hrvati
nisu
krave
bike
voli
guske
svinje

Pokus

Kulturni, kulturno-politički
i društveno-politički časopis
Gradišćanskih Hrvatov

Otišao je

- Otišao je tiho i zauvijek. Tajnu svoje tragedije odnesao je u grob. Iza sebe ostavio je petero maloljetne dice, nezaposlenu ženu, staru babu i visoke duge. Zbog čega je otac petero dice odlučio da sebi oduzme život – samo nekoliko dan poslije mu je žena rodila sina, čijemu rođenju se je još veselio – ostat će zauvijek tajna, ku samoubojnik čuva u svom hladnom grobu. Ni ostavio nikakve poruke, nikakva pisma, ni se nikomu nij žalio marljivo je djelao od jutra do večeri da bi svojoj brojnoj obitelji mogao čim već pružiti, boreći se s siromastvom ko ga je od ranoga dinstva sprohadjalo kao vjerna sjena. Susjedi i oni ki su ga poznali velu da je bio tih, dobar človik. U posljednji miseci bio je rijetko s prijatelji skupa, kao da bi ga nešto mučilo. Ostalo je petero dice brez oca i hranitelja, s majkom i starom majkom ke nimaju nikakvoga prihoda ni sredstvov za život. Tragična očeva sudbina ostavila je i vidljive trage na najstarijega sina. On je prvi našao ubišenoga oca u škadnju. Otada uopće ne razgovara i, pod dojmom traume ku je doživio, neće progovoriti nijedne rici. Kimne glavom, nasmiješi se, prati razgovore oko sebe, ali ne daje glasa.
- Prosječan pogreb u Sjedinjeni Država stoji danas (1980) oko 2000 dolarov.
- Oštar, hladan vjetar. Kroz cestu se vliče tako velika gužva u prometu da automobili skoro stoju. Na jednoč čujem tužno zavijanje zgaženoga kucka, ko još nadjačava buku. Zavijanje se opet čuje, još bolnije. I ja se ogledam. Ali zbog nestrpljive karavane automobilov ništa ne vidim. Idem dalje. Kao i svi drugi. Mirno, brez žurbe. Ki jur kani stat na kučje govno?
- San o utapanju nije ugodan. Zbudimo se drhteći i puni pota. Dok se gusti, črni dim u našoj glavi polako povlači. Povlači se i gavran, ov cinični vjesnik nesriče i smrti.

Led se lomi.

Naglasak se premjesti.

Izlazimo opet na svitlost sunca.

Na svitlost sunca.

Ali za kako dugo?

- Kako ćedu izgledati zadnja ljeta vašega života?
Neizlječiva bolest?
Za kolica privezan invalid?
Oživljavat ćete vjerojatno vaše spominke, listajući po obiteljskom albumu.
Uz slike asociirat i rekapitulirat vašu prašnu, ličnu povijest. Idilične obiteljske snimke, zaljubljene u svoj vlašći pupak, kažu samo ono ča je na površini.
Zatvoru život u hermetički začepljenu bocu.
Glava je strahovito teška i ju s mukom nosite.
Odlistane su posljednje stranice vašega života.
Glupo bi bilo jaukanje nad tim.
- Sve je pojednostavljeno, zabavno i jasno.
U strip-priči.

Indijanski rezervat

slabo plaćeni
nepoznati
bezimeni
Indijanci
plešu i poziraju za snimke
po narudžbi
s glumačkom patetikom
skinu
uprljano pero s glave
i poželju dobrodošlicu
turistu.

ples se zove

„oj kako su lipi naši sasušeni potoki“

prošlost je zarasla u trnje
gdje se lomi i raspada
a u trafiki
jedna stara žena
prodava
minijaturne kanu-e . . .

- Za človika, ki se legne u tri u noci, a mora se zbuditi u sedam ujutro, život izgleda kao besmislena, mučna mazohistička igra. Ujutro je uvijek najgorje: Pogledati na ure, črni kolobari zaplešu pred očima, opet malo zadržati, pogledati na ure, u stisci s vrimenom, dvi, tri psovke, moraš se stati, moraš nesto pojisti, moraš nekako izdržati prokletu ujutro, kad se vrime kreće sporo kao oblak dima cigarete u sobi brez propuha, ovo neizmerno odvratno ujutro, ko te bude kao hladna, tvrda, metalna kocka s oštrimi ugli u prsi. Stalno djelatno vrime. Odredjeno djelatno vrime. Obavezno djelatno vrime.
Svim onim, ki žureći autobusom ili tramvajom na posao, mislu na nirwana.
- Pred kratkim sam bio na krovu svita. Po sebi razumljivo, samo u divnom snu. Čisto sam, brez ikakve pomoći, postao sam osvajač Mount Everesta. Izabrao sam smjer, kim do sada nitko nije uspio krenuti na ti najviši planinski vrh našega planeta. Ledene stijene Himalaje nisu bile nesavladive prepreke za mene. Kad sam nakon napornoga, mukotrpoga puta dospio do vrha, sam pljunuo pun oduševljenja i veselja na sjever, jug, istok i zapad. Po tim stvaralačkim činom sam se probudio.
Sva su se moja ufanja rasplinula.
Kao magla u vjetru. hg

Škola u Gradišću

vidio
sam nedgdje
u Gradišću
jednu ogromnu,
monotono sivu
farmu
ka hrani dobre, poslušne piplice
do odgovarajuće težine
a onda
hići svako ljeto
bez prestanka
– hladno i proračunato –
tone i tone njevoga
mesa na sajama.

vuk pije ovčju krv
vuk pije ljudsku krv
vuk žere pečene piplice
dobro mu se raču

kako je čista vučja savjest!

UPOZNAJTE BOLJE DOMOVINU VAŠIH PREĐAKA

GEOGRAFIJA SR HRVATSKE

U ŠEST KNJIGA

SR HRVATSKA obrađena je u pet makroregija:

SREDIŠNJA HRVATSKA, Opći prikaz

SREDIŠNJA HRVATSKA, Regionalni prikaz

ISTOČNA HRVATSKA, Slavonija, Baranja i hrvatski dio Srijema

GORSKA HRVATSKA

SJEVERNO HRVATSKO PRIMORJE, Istra i Kvarner

JUŽNO HRVATSKO PRIMORJE, Dalmacija

Osim teksta u GEOGRAFIJI SR HRVATSKE vrlo su rječite brojne i sadržajne tablice, pregledni crteži i detaljni grafikoni.

U GEOGRAFIJI SR HRVATSKE, u našoj geografiji novost po svojoj koncepciji i obradi, zanimljivo gradivo naći će ne samo geografi već i svi oni koje zanimaju obilježja i razvitak SR Hrvatske. Cijena pojedine knjige je 125 d.

PRIRODNE ZNAMENITOSTI HRVATSKE

Priroda je malo gdje na tako malenom području pružila toliko bogatstvo kao u Hrvatskoj. Čini se katkada kao da je svemoćna ruka prirode u stvaralačkom zanosu prosula nad hrvatskim prostorima sve svoje bogatstvo i ljepotu koja kulminira u obilju suprotnosti od kojih čovjeku zastaje dah.

Ova lijepa knjiga koju su napisali istinski ljubitelji prirode, a koja je popraćena impresivnim fotografijama, svojim sadržajem i namjenom pomaze realizaciju jednog od osnovnih zadataka nastave prirodnih znanosti uopće: shvaćanje zakonitosti prirodne ravnoteže i uloge čovjeka u trajnom čuvanju prirodnih bogatstva i iskorištavanju prirode u granicama koje neće ugroziti njezin, a time i naš opstanak. Cijena knjige je 100 d.

Knjige se mogu naručiti kod Hrvatskog akademskog kluba, 1040 Wien Schwindgasse 14 ili izravno kod izdavača.

Dr. Nikola Benčić
Waldhofweg 6
7000 Eisenstadt



Izdavačko poduzeće
»ŠKOLSKA KNJIGA«
Masarykova 28
41001 Zagreb p. p. 1059

P.b.b. Erscheinungsort Wien
Verlagspostamt 1040